

**Gemeenschappelijk funderend
leerplan**
1ste graad A- en B-stroom

BRUSSEL

D/2019/13.758/025

1 Algemene inleiding

De start van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen voor de eerste graad. Net zoals in het leerplan Zin in leren! Zin in leven! zijn de nieuwe leerplannen secundair onderwijs ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool: ze beogen de ontplooiing van de volledige persoon, hebben betrekking op het geheel van vorming en nemen daarin ook kritisch-constructief de verwachtingen van de samenleving op (de nieuwe eindtermen eerste graad).

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

De nieuwe leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool (wegwijzers van hoop) en laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogische project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren ...).

De nieuwe leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt voor de implementatie van de leerplannen.

De nieuwe leerplannen faciliteren de **getrapte studiekeuze** en laten de school toe om de observerende en oriënterende functie van de eerste graad te versterken. Sober en helder geformuleerde leerplandoelen met een duidelijk beheersingsniveau geven aan wat als basis geldt voor alle leerlingen. Daarnaast ondersteunen een beperkt aantal verdiepende doelen het observeren en oriënteren van leerlingen naar een bepaalde finaliteit in de tweede graad en een beperkt aantal verbredende doelen het observeren en oriënteren naar een bepaald domein of een specifieke studierichting in de tweede graad.

De nieuwe leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen keuzes van de leraar, het lerarenteam of de school. Het aantal wenken is beperkt; het betreft voornamelijk een noodzakelijke toelichting bij leerplandoelen of specifieke begrippen, suggesties voor een mogelijke didactische aanpak of een afbakening van de leerstof.

De nieuwe leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming van de eerste graad. Ze vertrekken vanuit een gemeenschappelijk referentiekader en hanteren een gelijkgerichte terminologie met respect voor de eigenheid van elk vak. De samenhang in de eerste graad betreft zowel de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) als de horizontale samenhang die geldt tussen het geheel van de vakken van de A-stroom of de B-stroom, maar ook tussen specifieke vakken van de A- en de B-stroom. Waar relevant geven de leerplannen expliciet aan met welke doelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van de ene vakleraar naar de lessen van een collega laat de leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

In wat volgt gaan we dieper in op een aantal uitgangspunten.

1.2 Leerplannen als anker voor een nieuwe generatie

Vorming in een katholieke dialoogschool gebeurt vanuit een rijke levensbeschouwelijk-pedagogische traditie, waarbij waardevolle inzichten en idealen tussen generaties worden doorgegeven, in dialoog met de samenleving van vandaag en morgen. Op die manier inspireert de school jonge mensen in hun groei naar volwassenheid in een steeds complexere wereld. Wegwijzers verbinden de vormingsopdracht van een

school met haar bijbels-christelijke inspiratie. Zij tonen de school, leraren en leerlingen een weg om hun pedagogische idealen te realiseren. Ze vertellen het verhaal van de school in samenhang met betekenisvolle verhalen uit Bijbel en traditie.

De leerplannen fungeren daarbij als anker. Ze ontsluiten de wereld, geven de leraar veiligheid en verankeren hem in de wereld. Wegwijzers maken duidelijk hoe de leerplannen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die nieuwe vorming funderen. Dat geldt zowel voor het leerplan Zin in leren! Zin in leven! als voor de leerplannen secundair onderwijs.

Gastvrijheid zet scholen aan om elke leerling, wie hij ook is, van waar hij ook komt, kwalitatief en uitdagend te vormen. Een gastheer wil zijn gast immers geen waardevolle zaken onthouden. Gastvrijheid maakt dat leerplannen leraren aanzetten tot onderwijs binnen het brede spectrum van mens en levensbeschouwing, wetenschap en cultuur.

Gastvrijheid zorgt er ook voor dat het leerplan voorbode is van een verdraagzame en meer gastvrije wereld. Leraren leren leerlingen verder kijken dan de kleine wereld, het land, de cultuur, de levensbeschouwing of levenswijze waarin zij geboren werden.

Uniciteit in verbondenheid focust op het moeilijke evenwicht tussen het waarderen van de uniciteit van elke leerling en de verbondenheid met de klas, de school en de samenleving. Het leerplan heeft oog voor wat leerlingen verbindt. Inhoudelijk betekent dit dat elk leerplan leerlingen vormt vanuit een stevige basis, een grote gemeenschappelijkheid. Door dezelfde dingen te leren worden leerlingen met elkaar verbonden. Ze leren samen en het leerplan is baken van verbondenheid. Uniciteit benadrukt dat in een groep, een school, een klas elke leerling op een unieke manier denkt, voelt en leert. In het leerplan is er voldoende ruimte voor differentiatie, verbreding en verdieping. In de realisatie van het leerplan houdt de leraar rekening met de unieke leerling. Met die leerling staat of valt immers het leren. Het vergt een bijzondere finesse om oog voor uniciteit in een stevige verbondenheid te realiseren.

Kwetsbaarheid en belofte vormt het pedagogisch uitgangspunt van alle leerplannen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Omdat jonge mensen kwetsbaar en onvolkomen zijn, is groei en ontwikkeling nodig. Omdat ze ook beloftevol zijn, is er groei en ontwikkeling mogelijk. Het pedagogische uitgangspunt van elk leerplan is dat er hoe dan ook voor elke leerling groei nodig is en dat die groei ook mogelijk is. In de realisatie van het leerplan vraagt het van leraren dat ze respecteren wat (nog) niet is of kan, zonder dat ze dat onmiddellijk met een soort pedagogische hardnekkigheid hoeven te verbeteren. Bij de evaluatie is dat geen pleidooi om de lat laag te leggen, maar wel om niet te snel definitief te oordelen.

Bijbelse intuïties als **duurzaamheid** en **rechtvaardigheid** kleuren de nieuwe leerplannen vooral inhoudelijk. Werken vanuit **duurzaamheid** legt sterk de nadruk op de intrinsieke verbondenheid van alle dingen en mensen. Duurzaamheid biedt mogelijkheden tot dwarsverbanden tussen leerplannen; ze zeggen allemaal iets over die éne wereld. De wegwijzer biedt ook kansen om leerplannen op het gezamenlijke te richten: het behoud en de verbetering van een duurzame wereld. Inhoudelijk gaat het ook om het belang van biodiversiteit, duurzaam omgaan met technologie, een mensgerichte economie met aandacht voor ecologie en een duurzame levensstijl.

Rechtvaardigheid prikkelt leerlingen om na te denken hoe ze in de eigen wereld en in de samenleving kunnen werken aan een rechtvaardiger bestaan. Maar het perspectief op rechtvaardigheid zit ook verweven in alle vormingscomponenten van het secundair onderwijs.

In alle leerplannen voor de nieuwe generatie is de vrijheid van de school, van de leraar en finaal de vrijheid van de leerlingen het grootst te realiseren goed. **Verbeelding** en **generositeit** doen een wind van vrijheid waaien door de leerplannen.

In alle leerplannen krijgt de leraar tijd en ruimte om het geleerde te koesteren en er een unieke betekenis aan te geven. De leerling krijgt de kans om zich nieuwe werelden te verbeelden waar hij intens van kan genieten. Generositeit en verbeelding laten zien dat vorming niet maakbaar is, niet programmeerbaar, en dat leren traagheid veronderstelt. **Verbeelding** geeft ruimte aan het onbeheersbare, heeft oog voor wat niet onmiddellijk nuttig is. Verbeelding in het leerplan geeft leraren en leerlingen zuurstof om buiten de lijntjes te kleuren, om problemen niet op één bepaalde manier op te lossen en om vooropgestelde methodes niet slaafs te volgen. Leerplannen leren leerlingen vernieuwende oplossingen bedenken voor de problemen die de huidige generatie niet opgelost heeft. **Generositeit** zegt iets over de manier waarop de leraar zijn leraarschap beleeft. Generositeit is een andere naam voor liefde, voor een bepaald soort liefde, een liefde die alles te geven heeft en niets anders kan doen dan doorgeven. De liefde om leraar te mogen zijn, om zijn vak te mogen uitoefenen en om voor jonge mensen de wereld te ontsluiten. Generieuze leerplannen beperken die liefde niet. Ze gunnen leraren de tijd en de ruimte om hun vak genereus te mogen uitoefenen.

1.3 Samenhang in de eerste graad

In alle leerplannen staat de vorming van de leerling centraal. Elke leerling heeft immers recht op een brede en een ambitieuze vorming. Het iets van die vorming wordt beschreven in samenhangende vormingscomponenten die aan de basis liggen van de leerplannen secundair onderwijs: levensbeschouwelijke vorming, culturele vorming, economische vorming, lichamelijke vorming, maatschappelijke vorming, natuurwetenschappelijke en technische vorming, sociale vorming, talige vorming en wiskundige vorming. Vanuit de integratie van diverse vormingscomponenten in één vak ontstaan krachtlijnen die de essentie van elk vak van de algemene vorming uitmaken. Doorheen de verschillende vakken komen leerlingen in aanraking met een rijkdom aan culturele en wetenschappelijke bronnen en wordt voor alle leerlingen, wie ze ook zijn en vanwaar ze ook komen, de wereld ontsloten.

Het gemeenschappelijk funderend leerplan schrijft zich in in het vormingsconcept secundair onderwijs en focust op de vorming van elke leerling tot persoon. Het wordt geïnspireerd door keuzes die een school (schoolbestuur, beleidsteam, lerarenteam) maakt vanuit haar traditie en vanuit haar pedagogisch project. Het wil ook inspirerend zijn voor leerlingen in de hoop dat vorming hen op weg zet om betekenis te geven aan hun leren en leven.

Het gemeenschappelijk funderend leerplan beschrijft de voorwaarden om tot die vorming te komen. Het geldt dus als onderbouw en fundament voor alle vakken. Hoewel de doelen ervan voor alle vakken gelden, kunnen ze in bepaalde vakken uitdrukkelijker gerealiseerd worden. Doelen van vakleerplannen kunnen doelen van het funderend leerplan contextualiseren, concretiseren en verdiepen. Dat we een doel in een bepaald vak opnemen, betekent dan ook niet dat het niet meer funderend zou kunnen zijn voor alle andere vakken. Tussen doelen van het funderend leerplan en van de vakleerplannen bestaat dus geen of-of, maar een en-en-relatie.

Zin in leren! Zin in leven!, het leerplan van het katholiek basisonderwijs, focust op de verbinding tussen persoonsgebonden ontwikkeling en cultuurgebonden ontwikkeling van de leerling. Het gemeenschappelijk funderend leerplan, waar de vorming van de leerling tot persoon centraal staat, brengt op een analoge manier persoonsgebonden en cultuurgebonden dimensies van vorming samen. In de verwoording van de doelen is bewust gestreefd naar continuïteit met het leerplan van het basisonderwijs.

1.4 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

Zowel de opbouw van het leerplan als de inhoud van de leerplandoelen laten voldoende ruimte aan de leraar en het lerarenteam om eigen keuzes te maken.

De vrijheid die de leraar krijgt om met het leerplan te werken vraagt van hem een grote professionaliteit. Professionaliteit vergt meesterschap. De leraar is dus een meester in zijn vak; hij beheerst de inhoud die hij onderwijst. Een diep gevoel van verantwoordelijkheid en de overtuiging dat elke leerling het recht heeft om op een goede manier gevormd te worden, ligt aan de basis van zijn professioneel bezig zijn.

Vorming is voor die leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhoud. Vorming is iets wat hem in die mate beroert dat hij voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren zoekt om de wereld te ontsluiten. Hij wil de leerling tot bij de wereld brengen. De leraar introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt en hij probeert hen ook vriend van die wereld te laten worden. Een leraar zorgt ervoor dat leerlingen gegrepen kunnen worden door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.

We hebben de leerplandoelen noch chronologisch noch hiërarchisch geordend. Vanuit het pedagogisch project van de school, vanuit zijn passie, expertise en creativiteit, in functie (van de beginsituatie) van de klasgroep kan de leraar eigen accenten leggen en differentiëren. Hij kan kiezen welke leerplandoelen hij op welke manier samenneemt bij het uitwerken van lessen, thema's of projecten.

In het leerplan leggen we geen didactische werkvormen vast. We bepalen geen minimum aantal lesuren voor een bepaald item of een bepaalde rubriek. Dat betekent dat leraren(teams) alle vrijheid hebben om langere leerlijnen op te bouwen en in te zetten op de spiraalsgewijze aanpak van bepaalde inhoudelijke leerplandoelen. Leraren bepalen zelf welke inhoudelijke contexten ze laten spelen, welke methodieken ze hanteren.

De leerplannen geven duidelijk het minimale beheersingsniveau van de leerplandoelen aan. Daarnaast kunnen leraren(teams) kiezen voor een of meer verdiepende doelen of voor verbreding in functie van de observatie en oriëntatie van leerlingen.

1.5 Verbreding en verdieping in een observerende en oriënterende eerste graad

Leerlingen zijn niet gelijk, maar wel gelijkwaardig. Daarom is het belangrijk om alle leerlingen in de eerste graad voldoende uit te dagen en tegelijkertijd voldoende te ondersteunen. In aanvulling op de leerplandoelen die gelden voor alle leerlingen, bevatten nagenoeg alle leerplannen mogelijkheden om te verbreden en te verdiepen.

Verbreding geeft de leerling een duidelijker inzicht in zijn interesses met het oog op de keuze voor een domein en een studierichting in de tweede graad. Ze verruimen a.h.w. zijn horizon. Mogelijkheden tot verbreding zijn opgenomen bij de pedagogisch-didactische wenken, zowel in de leerplannen van de algemene vorming als in de basisopties.

Verdiepingsdoelen geven de leerling een duidelijker inzicht in zijn abstractievermogen met het oog op de keuze voor een finaliteit in de tweede graad. Verdieping speelt zich globaal genomen af op drie assen die – al dan niet in combinatie – een aanduiding kunnen zijn voor de moeilijkheidsgraad van een leerplandoel:

- cognitief: van concreet naar abstraherend/conceptueel;
- inhoudelijk: van eenvoudig naar complex;
- autonomie: van sterk begeleid naar zelfstandig.

In de leerplannen hebben we vooral cognitieve verdiepingsdoelen opgenomen als afzonderlijke leerplandoelen. In de wenken doen we suggesties voor verdieping op de as van complexiteit en autonomie. Verdieping kan ook gepaard gaan met verbreding, m.n. het toepassen van kennis in andere contexten (transfer).

In de leerplannen van de B-stroom zijn de verdiepingsdoelen afgestemd op de basisleerplandoelen van de A-stroom. Zo faciliteren we diverse schakelmogelijkheden voor intrinsiek cognitief sterke leerlingen die om een of andere reden in de B-stroom zitten.

Verbreding en verdieping kunnen één element vormen voor het advies van de delibererende klassenraad op het einde van de eerste graad voor de keuze voor een bepaalde finaliteit en voor een bepaald studiedomein in de tweede graad.

De leraar, het lerarenteam, de school hebben de keuze om al dan niet met verbreding en verdieping in het leerplan aan de slag te gaan of eigen doelen toe te voegen. Differentiatie is inherent verbonden aan goed onderwijs. De leraar ontwerpt zijn lessen op zo'n manier dat ze aansluiten bij de voorkennis van alle leerlingen. Zo spreken we alle leerlingen op hun capaciteiten aan.

1.6 Opbouw van de leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur: algemene inleiding, situering, pedagogisch-didactische duiding, leerplandoelen, basisuitrusting, concordantie. Alle onderdelen van het leerplan maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

In de **algemene inleiding** belichten we het nieuwe leerplanconcept dat Katholiek Onderwijs Vlaanderen heeft gehanteerd en gaan we o.m. dieper in op de visie op vorming, de samenhang in de eerste graad, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot verbreding en verdieping in een observerende en oriënterende eerste graad.

In de **situering** beschrijven we de inbedding van het leerplan in het vormingsconcept, de beginsituatie, de samenhang in de eerste graad en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de krachtlijnen, de opbouw, de aandachtspunten en de nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De eigenlijke **leerplandoelen** zijn sober en helder geformuleerde leerplandoelen met een duidelijk beheersingsniveau dat we willen bereiken voor alle leerlingen. Voor het toekennen van een minimaal beheersingsniveau hebben we ons gebaseerd op de taxonomie van Bloom zoals herzien door Anderson en Krathwohl (2001):

- onthouden: de leerling onthoudt het materiaal zoals het gepresenteerd is;
- begrijpen: de leerling voegt iets toe aan kennis (een eigen voorbeeld geven), voert een bewerking uit op kennis (een logische conclusie afleiden) of legt verbanden tussen voorkennis en nieuwe kennis (een oorzaak-gevolg-relatie gebruiken);
- toepassen: de leerling voert oefeningen uit of lost problemen op;
- analyseren: de leerling kan toepassen met inzicht, met name een geheel opsplitsen in onderdelen en bestuderen hoe onderdelen aan elkaar en aan het geheel gerelateerd zijn;
- evalueren: de leerling kan een oordeel geven en dat oordeel onderbouwen aan de hand van criteria en standaarden;
- creëren: de leerling kan elementen samenvoegen tot een coherent geheel, elementen reorganiseren in nieuwe patronen of structuren, een alternatieve hypothese bedenken of een eigen aanpak om een

taak uit te voeren. Creëren is erop gericht om nieuwe, originele producten te maken binnen de context van de eerste graad.

De beheersingsniveaus kunnen we niet zonder meer koppelen aan een bepaald ambitieniveau. Zo kan analyseren binnen een beperkte context of een sterk afgebakende opdracht minder complex zijn dan begrijpen in een bredere context of opdracht. Het is belangrijk om het leerplandoel als geheel te bekijken. Aan na te streven attitudes (✖) kennen we geen beheersingsniveau toe.

Waar relevant geeft de afbakening (🔒) bij een leerplandoel duidelijk aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen.

Waar relevant geeft een pop-up een noodzakelijke toelichting bij een of meer aspecten van het leerplandoel.

Het beheersingsniveau en waar relevant de afbakening en pop-up(s) zijn noodzakelijk om de leerplandoelen te bereiken bij de leerlingen.

Aanvullend tonen we de samenhang aan met andere vakken; zo geven we het overleg in lerarenteams alle kansen. Ten slotte reiken we mogelijkheden aan tot verdieping (🏞️) en geven we een beperkt aantal zinvolle of noodzakelijke wenken (📍).

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

In de **concordantie** geven we aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan welke eindtermen en nemen we alle voor het leerplan relevante eindtermen op. Voor een leerplan van een basisoptie geven we aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan welke curriculumdoelen en nemen we alle curriculumdoelen van de basisoptie op.

1.7 Basisgeletterdheid

Voor de eerste graad zijn er doelen bepaald die elke individuele leerling moet bereiken op het einde van die graad. Het gaat om basisgeletterdheid die het mogelijk maakt om te kunnen participeren in de maatschappij op het einde van de eerste graad. De nadruk ligt op het verwerven, verwerken en gericht gebruiken van informatie. Dat impliceert het kunnen omgaan met taal, cijfers en grafische gegevens en daarbij gebruik kunnen maken van ICT. Daarnaast wordt bij de basisgeletterdheid voor de eerste graad ook ingezet op financieel-economische zelfredzaamheid.

In alle leerplannen staat de vorming van de leerling centraal. Elke leerling heeft immers recht op een brede en ambitieuze vorming. Doorheen de verschillende vakken komt de leerling in aanraking met een rijkdom aan culturele en wetenschappelijke bronnen. Scholen die inzetten op die brede en ambitieuze vorming, maken sowieso werk van de – in scope eerder beperkte doelen van de – basisgeletterdheid zoals die maatschappelijk is vastgelegd.

Toch kan een school in de loop van de eerste graad de keuze maken om meer in te zetten op doelen van de basisgeletterdheid. Dat zal vooral het geval zijn voor sommige leerlingen van de B-stroom. Voor de afbakening van de doelen basisgeletterdheid zijn de doelen van de algemene vorming voor de B-stroom overigens het ijkpunt geweest.

De begeleidende klassenraad kan in de loop van het eerste of het tweede leerjaar A/B bij een leerling vaststellen dat het bijzonder moeilijk zal worden om de doelen van de algemene vorming op het einde van de eerste graad op voldoende wijze te behalen. Op dat moment kan het zinvol zijn om na te gaan of het bereiken van doelen basisgeletterdheid in het gedrang komt en in dat geval iets gericht in te zetten op sommige doelen van die basisgeletterdheid.

De doelen van de basisgeletterdheid zijn onderliggend aan leerplandoelen van de algemene vorming. Ze

worden aangeduid met “BG” in het Gemeenschappelijk funderend leerplan, het Gemeenschappelijk leerplan ICT en de vakleerplannen Maatschappelijke vorming, Mens & samenleving, Natuur, ruimte & techniek A- en B-stroom, Natuur en ruimte, Natuurwetenschappen, Nederlands A- en B-stroom, Techniek A- en B-stroom, Wiskunde A- en B-stroom. We vermelden bij de relevante leerplandoelen de doelen basisgeletterdheid en bakenen ze waar nodig verder af. De doelen basisgeletterdheid situeren zich op hetzelfde beheersingsniveau als het bovenliggende leerplandoel, tenzij anders vermeld in de afbakening.

1.8 Tot slot

De nieuwe leerplannen van de eerste graad geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school(team). Ze vormen een kwaliteitskader dat inzet op een eigen visie en een identiteitskader dat de unieke identiteit van een school in de diverse samenleving versterkt en ondersteunt. Zo garanderen we voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. We versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. We laten tevens ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden – via pedagogische vakbegeleiding – structuur waar nodig.

Leerplannen van de algemene vorming eerste graad van Katholiek Onderwijs Vlaanderen

A-stroom	B-stroom
Gemeenschappelijk funderend leerplan	
Gemeenschappelijk leerplan ICT	
Engels	Engels - Frans
Frans	
Geschiedenis	Maatschappelijke vorming
Mens & samenleving	
Lichamelijke opvoeding	Lichamelijke opvoeding
Nederlands	Nederlands
Wiskunde	Wiskunde
Aardrijkskunde	Natuur en ruimte
Natuurwetenschappen	
Techniek	Techniek
<i>Natuur, ruimte & techniek</i>	<i>Natuur, ruimte & techniek</i>
Beeld	
Muziek	
<i>Artistieke vorming</i>	

2 Situering

2.1 Het gemeenschappelijk funderend leerplan en het vormingsconcept

Het **gemeenschappelijk funderend leerplan** staat centraal in het vormingsconcept van Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Het focust op de **vorming van elke leerling tot persoon**. Het leerplan wil scholen¹ helpen om

¹ In wat volgt wordt het begrip “school” ruim geïnterpreteerd: school(bestuur), beleidsteam, lerarenteam, leraar.

de vorming van leerlingen tot vrije en verantwoordelijke personen te ondersteunen en te sturen.

De fundamenteen waarop persoonsvorming rust, zijn nooit neutraal. Zij worden beïnvloed door de traditie en de inspiratie van waaruit de school onderwijs vorm geeft. Het funderend leerplan is dan ook vanuit zijn essentie **een geïnspireerd en inspirerend leerplan**. Het wordt geïnspireerd door keuzes die scholen maken die gevoed worden door pedagogische concepten en projecten. Het wil ook inspirerend zijn voor jongeren in de hoop dat vorming hen op weg zet om betekenis te geven aan hun leren en leven.

Die tweevoudige vorm van inspiratie (geïnspireerd en inspirerend) wordt gevoed door **zeven wegwijzers** die leerlingen en leraren willen helpen om hun toekomst vorm te geven.

- (1) [Gastvrijheid](#) is de wegwijzer die benadrukt dat alle leerlingen welkom zijn en recht hebben op volwaardige vorming.
- (2) [Duurzaamheid](#) en
- (3) [Rechtvaardigheid](#) schragen het toekomstbeeld waaraan onderwijs zich spiegelt. Vorming wil een meer duurzame en meer rechtvaardige school en samenleving creëren.
- (4) [Uniciteit in verbondenheid](#) brengt de dialoog tussen leerling, de anderen, de school en wereld in beeld. De jongere is verbonden met de andere jongeren en de wereld, maar neemt ook een unieke plaats in.
- (5) [Kwetsbaarheid en belofte](#) laat zien dat hoe kwetsbaar jonge mensen ook zijn, zij ook altijd beloftevol zijn.
- (6) [Verbeelding](#) toont aan dat vorming jonge mensen creatief en tegendraads andere wegen kan doen inslaan en grenzen doorbreken.
- (7) [Generositeit](#) inspireert scholen tot de vrijgevigheid, beschikbaarheid, belangeloze inzet die tot de essentie van vorming en opvoeding behoort.

Die Bijbelse intuïties als wegwijzers van hoop liggen ten grondslag van het leerplanconcept (en van keuzes die daarin gemaakt zijn).

2.2 Beginsituatie

'[Zin in leren! Zin in leven!](#)', het leerplan van het katholiek basisonderwijs, focust op de verbinding tussen persoonsgebonden ontwikkeling en cultuurgebonden ontwikkeling van de leerling. Het funderend leerplan waarbij de vorming van de leerling tot persoon centraal staat, brengt op een analoge manier persoonsgebonden en cultuurgebonden dimensies van vorming samen. In de verwoording van de doelen is bewust gestreefd naar continuïteit met het leerplan van het basisonderwijs.

2.3 Samenhang in de eerste graad

In alle leerplannen staat de vorming van de leerling centraal. Elke leerling heeft immers recht op een brede en ambitieuze vorming. Doorheen de verschillende vakken komt de leerling in aanraking met een rijkdom aan culturele en wetenschappelijke bronnen. Doorheen vormingscomponenten in vakken wordt voor alle leerlingen, wie ze ook zijn en vanwaar ze ook komen, de wereld ontsloten.

Het funderend leerplan beschrijft de voorwaarden om tot die vorming te komen. Het geldt dus als onderbouw en fundament voor alle vakken. Hoewel de doelen ervan voor alle vakken gelden, kunnen ze in bepaalde vakken uitdrukkelijker gerealiseerd worden. Doelen van vakleerplannen kunnen doelen van het funderend leerplan contextualiseren, concretiseren en verdiepen. Dat een doel in een bepaald vak wordt opgenomen betekent dan ook niet dat het niet meer funderend zou kunnen zijn voor alle andere vakken. Tussen doelen van het funderend leerplan en van de vakleerplannen bestaat dus geen of-of maar een en-en relatie.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Krachtlijnen en opbouw

Het leerplan beschrijft die vorming vanuit tien krachtlijnen, of vanuit tien **aspecten van de vorming tot persoon**. Het gaat om elementen van de vorming van leerlingen tot persoon die in de eerste graad in en over de vakken heen in de focus komen te staan.

- De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met zichzelf.
- De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met anderen.
- De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met de samenleving en engageren zich in de samenleving.
- De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met media.
- De leerlingen nemen initiatief en krijgen zin in ondernemen.
- De leerlingen nemen het eigen leren en de studieloopbaan in handen.
- De leerlingen gaan bewust en positief om met gezondheid, met seksualiteit en met veiligheid.
- De leerlingen waarderen cultuur en ontdekken creatieve en artistieke mogelijkheden.
- De leerlingen hanteren normen en waarden en gedragen zich op een moreel verantwoordelijke manier.
- De leerlingen ontwikkelen levensbeschouwelijke gevoeligheid in dialoog.

Om te kunnen groeien tot persoon moeten leerlingen zelfbewust, relatievaardig, maatschappelijk bekwaam, mediawijs, ondernemend, keuzevaardig, creatief, moreel verantwoordelijk en levensbeschouwelijk gevoelig gevormd worden.

Die vorming vindt plaats in de hele school, in alle lessen en in verschillende vormingscontexten. De tien elementen betreffen aspecten van de vorming tot persoon die onderscheiden kunnen worden, maar die een school niet altijd gescheiden aanbiedt in de vorming. Het is van belang dat een school nagaat op welke manier zij leerlingen vanuit die aspecten evenwichtig wil vormen. Dat is belangrijk om de leerlingen van de eerste graad breed te kunnen observeren en gericht te kunnen oriënteren.

3.2 Aandachtspunten

3.2.1 Accentverschuivingen

Het vernieuwende van het funderend leerplan betreft het integrerend karakter ervan. Vele doelen van het funderend leerplan werden ook in het verleden al nagestreefd bij de vakoverschrijdende eindtermen (VOET). Het funderend leerplan is nieuw omdat het een geïntegreerd kader biedt voor die en voor nieuwe doelen. Het funderend leerplan wil op die manier de vakleerplannen vernieuwen en versterken.

Nieuw is ook dat de doelen nu bereikt moeten worden, met uitzondering van een aantal attitudes die met * worden aangeduid. Scholen en leraren worden uitgenodigd om te evalueren op welke manier de doelen optimaal door zoveel mogelijk leerlingen bereikt kunnen worden.

Scholen worden nog sterker dan vroeger uitgenodigd om het funderend leerplan te verankeren in het eigen project.

3.2.2 Gebruiksaanwijzing

Suggestie “School”

Een aantal leerplandoelen van het gemeenschappelijk funderend leerplan zijn niet realiseerbaar in één vak of in meerdere vakken. Het gaat immers om leerplandoelen die tot de kern van de missie van de school behoren. Vaak zijn ze attitudinaal, altijd hebben ze de vorming tot persoon op het oog.

Die leerplandoelen zijn bij uitstek verbonden met de inspiratie van een school en sluiten daarom aan bij de zeven wegwijzers of het project van de school.

Enkele voorbeelden:

- LPD 2 *De leerlingen durven de eigen emotionele kwetsbaarheid verwoorden in een gepaste taal en met respect voor de eigenheid van een ander. Dit leerplandoel is een explicitering van de wegwijzer [kwetsbaarheid en belofte](#).
- LPD 7 *De leerlingen komen op tegen pesten en uitsluiten. Dit leerplandoel heeft te maken met [gastvrijheid](#) en [generositeit](#).
- LPD 16 *De leerlingen werken mee aan een duurzame, rechtvaardige en inspirerende samenleving. Dit leerplandoel verwijst rechtstreeks naar [duurzaamheid](#) en [rechtvaardigheid](#).

De school beslist hoe ze in de eerste graad die leerplandoelen kan realiseren. Ze maakt voor zichzelf, voor ouders, voor leerlingen concreet op welke manier ze een leerplandoel of een geheel van leerplandoelen nastreeft. Dat kan via een project maar dat kan ook (en vaak sterker) doorheen de continue aandacht en zorg in het schoolleven voor de realisatie van die doelen. Zo geeft de school te kennen aan die leerplandoelen een hoge waarde te verlenen en evalueert ze op een brede en diepgaande manier. Je kan de duiding en evaluatie van die leerplandoelen een plaats geven in de digitale jaarvorderingstool.

Bij die leerplandoelen vind je bij *Samenhang met vakken van de algemene vorming* de suggestie “School”.

Suggestie “Project”

Aan sommige leerplandoelen besteedt een school nu aandacht via projectdagen of een projectweek. Dat kan ook in de toekomst nog. Naar analogie met de suggestie “School” zal de school wel aangeven hoe ze die doelen op een brede en diepgaande manier evalueert. Je kan de duiding en de evaluatie van die leerplandoelen een plaats geven in de digitale jaarvorderingstool.

Een voorbeeld:

- LPD 7 *De leerlingen komen op tegen pesten en uitsluiten.

Bij *Samenhang met vakken van de algemene vorming* vind je behalve de suggestie “School” ook de suggestie “Project”.

Suggestie “Een vak”, “Meerdere vakken”, “Alle vakken”

Voor sommige leerplandoelen suggereren we om ze toe te kennen aan een vak of aan meerdere vakken. Leerplandoelen kunnen echter nooit uitsluitend aan het vak Godsdienst toegekend worden.

Een voorbeeld:

- LPD 20 De leerlingen doorlopen een creatief denkproces.
Bij *Samenhang met vakken van de algemene vorming* vind je de suggestie “Een vak”. Dat betekent dat we de suggestie doen om dit doel aan één vak te koppelen. Je kan er bv. voor opteren om dit te koppelen aan Artistieke vorming of Beeld of Muziek. Dat betekent dat het leerplandoel wordt opgenomen in de betrokken vakleerplannen.

Voor sommige leerplandoelen suggereren we zelf een vak of meerdere vakken met indien relevant een verwijzing naar een leerplandoel van het vak of van meerdere vakken waar het leerplandoel van het gemeenschappelijk funderend leerplan nauw bij aansluit.

Een voorbeeld:

- LPD 18 De leerlingen beoordelen de mogelijkheden en risico's van hun eigen en andermans gebruik van media en internet.
Bij *Samenhang met vakken van de algemene vorming* vind je de suggestie Mavo LPD 6, Mens & samenleving LPD 8 en ICT/project ICT. Als je als school gebruik maakt van die suggesties, dan betekent dat dat het leerplandoel wordt opgenomen in het betrokken vakleerplan of in de betrokken vakleerplannen.

“LPD ... Vak (partim) of (volledig)”

Een aantal leerplandoelen wordt volledig of gedeeltelijk gerealiseerd bij de realisatie van leerplandoelen van een vak. Met gedeeltelijk bedoelen we dat een onderdeel van het leerplandoel in een vak wordt gerealiseerd. Het kan bv. zijn dat de cognitieve onderbouw of de strategieën expliciet aan bod komen in een vak, maar dat een brede inbedding in meerdere vakken nodig is om het doel integraal te realiseren.

Voorbeelden:

- LPD 12 *De leerlingen gaan respectvol en constructief om met individuen en groepen in een diverse samenleving. De strategieën worden ingeoeffend in Mens & samenleving (LPD 13 *De leerlingen hanteren strategieën om zowel in informele als in formele relaties respectvol en constructief om te gaan met anderen in een diverse samenleving*). Dat geldt ook voor Maatschappelijke vorming (LPD 16).
- Bij *Samenhang algemene vorming* vind je bij dat doel naast de suggestie “School” ook: Mavo LPD 13 (partim), 16.
- LPD 26 De leerlingen beoordelen geselecteerde bronnen op bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid. Het leerplandoel wordt volledig gerealiseerd in Maatschappelijke vorming en in Geschiedenis.
- Bij *Samenhang met vakken van de algemene vorming* vind je bij dat leerplandoel: Mavo LPD 36, 37 (volledig) en Geschiedenis LPD 12, 14 (volledig).

4 Leerplandoelen

4.1 De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met zichzelf

Wegwijzers: [uniciteit in verbondenheid](#), [kwetsbaarheid en belofte](#), [generositeit](#) ...

De vroege puberteit is een identiteitsgevoelige leeftijdsfase. Pubers vergelijken zich met referentiefiguren uit media of omgeving en hebben het soms moeilijk om de eigen identiteit te benoemen of te waarderen. De school begeleidt hen in het bewustwordingsproces van die unieke identiteit. Leerlingen worstelen in de vroege puberteit soms met hun vrijheid, met de mogelijkheid om ja of nee te zeggen, om keuzes te maken in hun jonge leven. Ze worden geconfronteerd met de vraag wat ze met hun leven en met hun leren zullen doen.

In de vroege puberteit zijn leerlingen fysiek en mentaal kwetsbaar. Voor de school betekent dit dat zij de leerlingen toelaat zich kwetsbaar op te stellen en dat zij hun fragiele identiteitsontwikkeling zorgzaam begeleidt. Zij ondersteunt de leerlingen in hun groei volgens mogelijkheid en maat. De school benadert daarom bij voorkeur elke leerling met genereuze en geduldige zorg. Op die manier helpt zij leerlingen in het ontwikkelen van hun mentale veerkracht en weerbaarheid. Leerlingen leren op een constructieve manier

omgaan met hun persoonlijke emotionele en psychische groei. Ze leren zichzelf aanvaarden met mogelijkheden en beperkingen. Ze durven voor zichzelf opkomen.

LPD 1 * De leerlingen drukken hun overtuiging uit en laten hun mening blijken.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Mavo LPD 21; Mens & samenleving LPD 2; Nederlands A LPD 5;
Godsdienst A T9, A N8; Godsdienst B T9, N7

Suggestie: school

LPD 2 * De leerlingen durven de eigen emotionele kwetsbaarheid verwoorden in een gepaste taal en met respect voor de eigenheid van een ander.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school

LPD 3 * De leerlingen bewaken in interacties de eigen fysieke en mentale grenzen en die van anderen.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Lichamelijke opvoeding LPD 14; Mavo LPD 1, 13, 15;
Mens & samenleving LPD 3, 16, 19

Suggestie: school

LPD 4 * De leerlingen vragen indien nodig ondersteuning en hulp bij persoonlijke problemen of problemen met anderen.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Mavo LPD 7; Mens & samenleving LPD 9

Suggestie: school

4.2 De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met anderen

Wegwijzers: [uniciteit in verbondenheid](#), [gastvrijheid](#), [generositeit](#) ...

In de eerste graad ontwikkelen leerlingen hun identiteit in de diversiteit van de katholieke dialoogschool. Leren omgaan met anderen creëert een rijkdom aan verhalen, gevoelens, gedachten, ervaringen en biedt grote kansen voor hun persoonlijke ontwikkeling. In de klas leren leerlingen op een gastvrije en genereuze manier met elkaar omgaan. Ze mogen er fouten maken en er opnieuw beginnen. Met vallen en opstaan leren ze dialogeren met anderen: ze nemen de tijd om vragen te stellen, te reflecteren en ze ontwikkelen

een begin van empathisch vermogen. Ze verfijnen hun relationele en communicatieve vaardigheden. Dat zet hen aan tot perspectiefwisseling en tot het verbreden van hun wereld. Om zich tot persoon te vormen is het belangrijk dat leerlingen een plaats vinden in de nieuwe leeromgeving van de school. Ze hebben tijd en ruimte nodig om te ontdekken dat die school een goede plaats kan zijn om te leren en wat de informele en formele regels zijn die daarmee gepaard gaan. Als ze hun plaats gevonden hebben, worden ze uitgenodigd om te participeren in het schoolleven. Ze krijgen inspraak en benutten die op een goede en realistische manier.

LPD 5 * De leerlingen laten zien dat ze belang hechten aan respect en zorgzaamheid in een relatie.

 Dat betekent dat leerlingen ook inzicht hebben in formele en informele relaties, leefregels en afspraken, empathie.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Mavo LPD 13; Mens & samenleving LPD 16;
Godsdienst A Sa 1, 2; Godsdienst B Sa 1, 2

Suggestie: school

 Op die manier leren leerlingen een relatie opbouwen, onderhouden en beëindigen.

LPD 6 De leerlingen werken samen met andere leerlingen om gezamenlijk leerdoelen te bereiken en om bij te dragen aan het gezamenlijke resultaat.

 Goed kunnen samenwerken veronderstelt dat leerlingen:

- inzicht hebben in eigen mogelijkheden en beperkingen in verhouding tot het doel dat ze samen willen bereiken;
- bereid zijn te leren met en van elkaar;
- feedback kunnen geven en ontvangen;
- inzicht hebben in rollen en gedrag en in groepsactiviteiten;
- leren omgaan met taakverdeling en tijdsplanning;
- doel en aanpak bepalen, het proces bewaken, reflecteren op wat geleerd werd en tot besluitvorming komen.

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Artistieke vorming LPD 13; Beeld LPD 13; Muziek LPD 15;
Mavo LPD 12 (inzicht in rollen, gedrag en interacties);
Mens & samenleving LPD 14, 15 (inzicht in rollen, gedrag en interacties)

Suggestie: een vak

LPD 7 * De leerlingen komen op tegen pesten en uitsluiten.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Mavo LPD 15; Mens & samenleving LPD 19;
Godsdienst A P2; Godsdienst B P3

Suggestie: school, project

LPD 8 * De leerlingen gaan constructief en oplossingsgericht om met conflicten in de klas en op school.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Mavo LPD 13, 16; Mens & samenleving LPD 19;
Godsdienst A Sa 2; Godsdienst B Sa 2

Suggestie: school

LPD 9 De leerlingen onderscheiden inspraak, participatie en besluitvorming in schoolse situaties, waarbij ze rekening houden met de rechten en plichten van iedereen.

Beheersingsniveau: Begrijpen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school, project

LPD 10 * De leerlingen participeren actief in schoolse situaties waarbij ze rekening houden met de rechten en de plichten van iedereen.

 Je kan als school op diverse manieren leerlingenparticipatie stimuleren: leerlingenraad (op school- of klasniveau), inspraak van leerlingen bij evaluatie, uitstappen, inhoudelijke items ...

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school

4.3 De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met de samenleving en engageren zich in de samenleving

Wegwijzers: [gastvrijheid](#), [rechtvaardigheid](#), [duurzaamheid](#) ...

Leerlingen tot persoon vormen betekent ook dat zij hun plaats kunnen vinden in de samenleving. Dat is niet vanzelfsprekend: maatschappelijke en culturele verschillen, armoede, superdiversiteit ... zijn – al dan niet uitgesproken – aanwezig op de klasvloer en in de school. Een school is daarom een geprivilegieerde plaats waar leerlingen over de samenleving en haar problemen kunnen leren. Ze komen er in contact met leerlingen met diverse socio-economische en culturele achtergronden. Ze leren er omgaan met de identiteit en de diversiteit van zichzelf en van medeleerlingen. Ze bouwen er samen aan de katholieke dialoogschool. Een katholieke dialoogschool wil echter meer doen dan de bestaande ongelijkheid bevestigen. Zij wil leerlingen de weg wijzen naar een meer duurzame en meer rechtvaardige maatschappij.

Leerlingen leren dat hun denken en handelen er op termijn toe doet. Ze leren dat ze kunnen meewerken aan de maatschappelijke idealen waar de school en zij zelf willen voor gaan.

LPD 11 De leerlingen laten zien hoe zij een bijdrage kunnen leveren aan een samenleving waar plaats is voor iedereen.

 Het betreft zowel individuele als gezamenlijke acties op lokaal en globaal niveau.

* Dit leerplandoel veronderstelt een houding van betrokkenheid en waardering.

Beheersingsniveau: Begrijpen

Samenhang algemene vorming: Godsdienst A Sa 8; Godsdienst B Sa 8

Suggestie: school, project

- i** Idealiter laten leerlingen niet enkel zien hoe ze een bijdrage kunnen leveren, maar leveren ze die bijdrage ook echt. Het kan daarbij ook gaan om erg kleinschalige initiatieven die leerlingen in hun naaste omgeving nemen en bespreken in de klas.

LPD 12 * De leerlingen gaan respectvol en constructief om met individuen en groepen in een diverse samenleving.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Mavo LPD 13; Mens & samenleving LPD 16;
Godsdienst A ILC 13, 17; Godsdienst ILC 13, 17

Suggestie: school

LPD 13 * De leerlingen komen op voor de eerbiediging van de rechten van de mens en het kind en voor sociale rechtvaardigheid, voor zover het relevant is voor hun eigen leefwereld.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Geschiedenis LPD 28; Mavo LPD 22; Mens & samenleving LPD 24;
Godsdienst A Sa 9; Godsdienst B Sa 9

Suggestie: school

LPD 14 De leerlingen illustreren wederzijdse beïnvloeding tussen maatschappelijke domeinen.

Beheersingsniveau: Begrijpen

Samenhang algemene vorming:

Volledig: Geschiedenis LPD 8; Mavo LPD 40; Mens & samenleving LPD 28

LPD 15 * De leerlingen appreciëren het samenleven in een democratie en de principes waarop ze in Vlaanderen gebaseerd is.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Geschiedenis LPD 28; Mavo LPD 25

Suggestie: school

LPD 16 * De leerlingen werken mee aan een duurzame, rechtvaardige en inspirerende samenleving.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming: Godsdienst A Sa 8, N8; Godsdienst B Sa 8, N7

Suggestie: school

4.4 De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met media

Wegwijzers: [kwetsbaarheid en belofte](#), [duurzaamheid](#) ...

Ontegensprekelijk hebben sociale media een grote invloed op de persoonsvorming van jonge mensen. Het klikt tussen hen en de media. Het internet – vaak meer dan de school – ontsluit facetten van hun wereld. Pubers bevinden zich ook in een kwetsbare levensfase. Doordat ze sterk door de media beïnvloed worden, kunnen ze slachtoffer worden van leeftijdsgenoten, volwassenen of bedrijven met slechte intenties. Pesterijen, racisme en andere vormen van geweld komen vaak ook online voor. Daarnaast komen jongeren in contact met nieuwe vormen van marketing en wordt persoonlijke informatie gebruikt voor het aanbieden van gepersonaliseerde reclame. In het leerplan wordt deze fragiele positie van de jongere ernstig genomen. Het funderend leerplan wil hun weerbaarheid en kritische zin versterken. Het gebruik van de media wordt niet beschouwd als een bedreiging, maar als een leerkans. Kwetsbaarheid wordt belofte. Leerlingen leren zorgzaam en kritisch, maar ook creatief en duurzaam met de media omgaan.

LPD 17 De leerlingen gebruiken (sociale) media en internet op een doordachte en zorgzame manier.

Leerlingen hebben daartoe inzicht nodig in privacyregels, principes van auteurs- en portretrecht, gedragsregels in de context van het medium, publiek en wettelijke bepalingen.

* De leerlingen beseffen dat mensen, maar ook zichzelf, handelen vanuit een persoonlijk referentiekader.

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school; voor het aanbrengen van het inzicht: Mavo LPD 6; Mens & samenleving LPD 8; ICT/project ICT

Leerlingen staan niet altijd stil bij de gevolgen van mediagebruik voor zichzelf en voor anderen. Als school hebben we wel de ambitie om hen daarvan bewust te maken en daar blijvend op in te zetten.

BG - De leerling past aangereikte regels van de digitale wereld toe.

- Bij de basisgeletterdheid ligt de nadruk op het toepassen van de regels van de digitale wereld, niet op het inzicht erin. Dat gebeurt ook steeds in realistische situaties.

LPD 18 De leerlingen beoordelen de mogelijkheden en risico's van hun eigen en andermans gebruik van media en internet.

- Leerlingen hebben daartoe inzicht nodig in de randvoorwaarden van digitaal mediagebruik eigen aan hun leeftijd: privacy, beveiligingsrisico's (met inbegrip van malware, spam en cookies), beheer van e-identiteit, e-reputatie.

* Dit leerplandoel veronderstelt dat leerlingen bereid zijn om het eigen mediagedrag en dat van anderen in verband te brengen met de gevolgen voor hun eigen gezondheid en welbevinden en die van anderen.

Beheersingsniveau: Evalueren

Samenhang algemene vorming:

Partim: Mavo LPD 6; Mens & samenleving LPD 8

Suggestie: school; voor het aanbrengen van het inzicht: Mavo LPD 6; Mens & samenleving LPD 8; ICT/project ICT

- Je maakt leerlingen bewust van het feit dat
 - internetgebruik sporen nalaat;
 - het niet altijd even leuk is om foto's/teksten die hun relevantie kunnen hebben vandaag, terug te vinden in de toekomst;
 - wachtwoorden best veilig zijn;
 - het voor het gebruik van sociale media aan te raden is zich te beveiligen via de instellingen;
 - de aard van berichtgeving best spoort met het soort van contact (familie, vrienden, onbekenden);
 - het bij het aanmaken van accounts belangrijk is na te denken over de informatie die doorgegeven mag worden.
- Met betrekking tot malware, spam, cookies hebben de leerlingen aandacht voor
 - bescherming tegen malware;
 - omgang met spam, mails van onbekenden, verdachte links of bijlagen;
 - invloed van zoekgedrag op cookies.
- Je maakt leerlingen bewust van het belang van back-ups.
- Je maakt leerlingen bewust dat ze bij gebruik van apps de toegang van de apps tot andere toepassingen zelf bepalen.

BG - De leerling evalueert de mogelijkheden en risico's van eigen mediagedrag.

- Bij de basisgeletterdheid beoordeelt de leerling enkel het eigen – dus niet andermans – mediagedrag. De beoordeling gebeurt steeds in realistische situaties.

LPD 19 De leerlingen lichten de invloed van media op mensen en samenleving toe:

- **mediatisering en informatisering van samenleving en arbeidsmarkt;**
- **rol van de media in beeldvorming.**

Bouwstenen van beeldgeletterdheid

* Inzicht in de invloed van media betekent dat leerlingen ook bereid zijn om af te stappen van eigen opvattingen.

Beheersingsniveau: Begrijpen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Artistieke vorming LPD 8; Beeld LPD 7;
Geschiedenis (*historische* beeldvorming) LPD 23, 24, 25;
Mavo LPD 17; Mens & samenleving LPD 20; Muziek LPD 8

Suggestie: meerdere vakken; project; Artistieke vorming LPD 7;
Beeld LPD 7; Godsdienst A ILC 18, 21; Godsdienst B ILC 18, 21;
Mavo LPD 17; Mens & samenleving LPD 20

4.5 De leerlingen nemen initiatief en krijgen zin in ondernemen

Wegwijzers: [verbeelding](#), [uniciteit in verbondenheid](#) ...

Het is belangrijk dat jongeren initiatief durven nemen en dat op een veilige manier kunnen doen. Het funderend leerplan schept die mogelijkheid. Jonge mensen worden in de school uitgenodigd om veelvuldig voor initiatief te kiezen waardoor ze psychologische vrijheid kunnen ervaren. Ze worden uitgenodigd om hun keuzes ook te realiseren in de praktijk. Zo krijgen ze op een unieke manier de kans ideeën in realisaties om te zetten. Ze houden daarbij rekening met anderen en komen tot het besef dat hun initiatieven niet alleen henzelf, maar ook anderen beter kunnen maken. Ondernemingszin prikkelt verbeelding en creativiteit. Het gaat daarbij niet om het realiseren van een individuele fantasie. Verbeeldend initiatief verbindt jonge mensen met andere mensen en met de samenleving waarin ze leven. Door te ondernemen leren leerlingen zichzelf, de anderen en de wereld beter begrijpen.

LPD 20 De leerlingen doorlopen een creatief denkproces:

- **iets origineels en vernieuwends bedenken;**
- **de uitvoerbaarheid van hun ideeën onderzoeken;**
- **een zelfgekozen idee stapsgewijs uitwerken.**

In de eerste fase van het creatief denkproces gebruiken leerlingen aangereikte technieken zoals brainstorm om een veelheid aan ideeën te bekomen. Deze fase noemen we de divergerende fase. De uitdaging kan een open situatie zijn ("Wat als we nu eens ...?"), een probleem (al dan niet vakgebonden) of een doel (bv. een klasuitstap) zijn. Leerlingen komen op die manier ook valkuilen van creatief denken op het spoor.

De tweede fase is de convergerende fase waarbij leerlingen hun ideeën clusteren, combineren, selecteren en evalueren a.d.h.v. aangereikte criteria. Dat veronderstelt bij de leerlingen inzicht in en het ontwikkelen van voorkeur* voor criteria om de uitvoerbaarheid van een idee af te toetsen zoals tijd en middelen, meerwaarde, duurzaamheid, ethische principes.

In de derde fase werken leerlingen het idee uit. Er is ruimte om te experimenteren, om de planning bij te sturen of overboord te gooien en opnieuw te beginnen en om te mislukken. Het belangrijkste is wat leerlingen geleerd hebben over hun eigen talenten en eventueel die van anderen. Voor de uitwerking maken leerlingen gebruik van hulpmiddelen zoals informatie, gereedschappen, grondstoffen, van planningstechnieken (een beknopt stappenplan, een tijdspad) en van een werkwijze om (bij) te sturen.

* Dit leerplandoel veronderstelt een houding van betrokkenheid en waardering.

Beheersingsniveau: Creëren

Samenhang algemene vorming:

Partim (zich creatief (talig) uitdrukken): Nederlands A LPD 10; Nederlands B LPD 12

Volledig: Artistieke vorming LPD 16; Beeld LPD 16; Muziek LPD 18;
Techniek A LPD 11; Natuur, ruimte & techniek A LPD 17

Suggestie: meerdere vakken

LPD 21 *De leerlingen nemen initiatief en staan open voor ideeën van anderen.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school

4.6 De leerlingen nemen het eigen leren en de studieloopbaan in handen

Wegwijzer: [uniciteit en verbondenheid](#), [duurzaamheid](#) ...

Leren laat zich niet dwingen en vereist persoonlijke betrokkenheid en keuzes van de leerling. Wat geleerd wordt (in de vakken) is evenwel niet vrijblijvend. Leren is deel van een proces waarin kennis en waarden van generatie tot generatie worden doorgegeven. Of en hoe een leerling leert, is een samenspel van factoren zoals zelfkennis, eigen capaciteiten, schoolklimaat, de leraar, de interesse voor een specifiek vakdomein. We kunnen het leervermogen van elke leerling stimuleren en begeleiden vanuit generositeit, geloof in groeikansen en aandacht voor hun identiteit in diversiteit. Zich bewust worden van eigen voorkeuren en interesse, van sterktes en zwaktes is voor leerlingen een aanzet om te begrijpen waarom zij zich al dan niet betrokken voelen bij een opdracht, waarom ze een bepaalde leerstrategie hanteren en wat ervoor zorgt dat ze zich al dan niet inzetten en volharden.

Het leren van de leerling gebeurt in functie van de eigen toekomst. Leerlingen ontdekken waar hun interesses liggen hoewel die nog sterk kunnen evolueren. Ze krijgen zicht op eigen mogelijkheden en beperkingen. Vanuit het funderend leerplan worden scholen aangemoedigd om die prille ontdekkingstocht te begeleiden. Bedoeling is jonge mensen de kans te geven eigenaarschap te verwerven van de eigen onderwijsloopbaan en van de keuzes die ze in dat verband samen met leraren maken.

Kanttekening: er bestaan verschillende theorieën over hoe leerlingen leren. De eindtermen onderliggend aan de leerplandoelen met betrekking tot leren leren zijn ingebed in het sociaal-constructivisme, een stroming die het leerproces ziet als een actief proces van kennisverwerving, waarbij de kennis ontstaat en gedeeld wordt met anderen. Leren is dan een proces van kennis construeren. Het leren vindt steeds meer onder de eigen verantwoordelijkheid van de leerling plaats. Bij het nadenken over de wijze waarop zij de leerplandoelen een plaats geeft, is het belangrijk dat de school de rol van de leraar als liefhebber en expert

bewaakt: hij vormt leerlingen vanuit een betrokkenheid, een uitstekende kennis van de wereld en een liefde voor de wereld en de leerling. Hij verbindt de wereld en de leerling met als doel leerlingen zo te vormen dat zij met kennis, inzicht en vaardigheden aan een betere wereld kunnen bouwen.

4.6.1 Opvattingen over leren

LPD 22 De leerlingen beoordelen hun eigen voorkeuren, interesses, mogelijkheden en beperkingen in relatie tot een opdracht.

 * Dit leerplandoel veronderstelt een houding van betrokkenheid en waardering.

Beheersingsniveau: Evalueren

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school; project

- Inzicht in eigen voorkeuren, interesses, mogelijkheden en beperkingen speelt een belangrijke rol in het maken van onderbouwde keuzes, meer specifiek in het kader van de onderwijsloopbaan (LPD 39).

LPD 23 De leerlingen onderscheiden verschillende leerstrategieën, zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie.

 Aan de hand van richtvragen.

Beheersingsniveau: Begrijpen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school; project

- Het is vooral belangrijk dat leerlingen inzien dat er meer dan één leerstrategie bestaat. Ze hoeven de begrippen zeker niet te kennen:
 - stapsgewijze verwerking (memoriseren en herhaling, analyseren), diepteverwerking (relateren & structureren, kritisch verwerken) zijn cognitieve strategieën;
 - zelfregulatie: intrinsieke motivatie, externe sturing.

LPD 24 De leerlingen reflecteren over de impact van hun eigen en andermans leeropvatting en -strategieën op de uitvoering van een opdracht.

 Aan de hand van richtvragen.

 *Dit leerplandoel veronderstelt betrokkenheid en waardering.

Beheersingsniveau: Evalueren

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school; project

4.6.2 Informatieverwerving

LPD 25 De leerlingen selecteren bronnen en gebruiken daarbij een geschikte zoekstrategie.

Je kan de informatievraag zelf aanreiken.

Het gaat om digitale en niet digitale bronnen, zoals internet, tijdschrift, boek.

De leerling kan kiezen uit aangeboden zoekstrategieën, zoals trefwoord, synoniem, auteur.

Zoeken op internet: hanteren van zoekterm of een combinatie van zoektermen en van de exacte woordcombinatie.

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: meerdere vakken

Bij het zoeken op internet laat je leerlingen

- nadenken over een zoekopdracht (<> trial and error): wat is zinvol en wat is niet zinvol (bv. hoofdletters, woordvolgorde, lidwoorden);
- hun zoekresultaten beoordelen aan de hand van kop, infotekst, url, datum.

BG - De leerling gebruikt een aangereikte zoekstrategie bij het selecteren van digitale bronnen en informatie om een aangereikte informatievraag te beantwoorden.

De nadruk ligt op digitale bronnen en informatie in realistische situaties. De zoekstrategie wordt aangereikt. De leerling hoeft dus niet te kiezen uit een aantal zoekstrategieën. In vergelijking met de overeenkomstige LPD 25 en 27 is er dus ook geen inzicht nodig in soorten zoekstrategieën. Het is de bedoeling dat de leerling zich een weg kan banen in de grote hoeveelheid informatie die via tal van kanalen aangeboden wordt.

LPD 26 De leerlingen beoordelen geselecteerde bronnen op bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid.

Aan de hand van richtvragen met betrekking tot bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid.

Digitale en niet digitale bronnen zoals:

- teksten, raadpleegbare gegevens;
- resultaten van eigen metingen, experimenten, observaties.

Beheersingsniveau: Evalueren

Samenhang algemene vorming:

Volledig: Geschiedenis LPD 12, 14; Mavo LPD 36, 37

Suggestie: meerdere vakken

BG - De leerling beoordeelt aan de hand van aangereikte richtvragen de geselecteerde digitale bronnen en informatie op bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid.

- De nadruk ligt op digitale bronnen en informatie in realistische situaties. Verder is er geen verschil met het overeenkomstige LPD 26.

LPD 27 De leerlingen zoeken informatie op in bronnen en gebruiken daarbij een geschikte zoekstrategie.

- Het gaat om digitale en niet digitale bronnen.

Mogelijke zoekstrategieën: vormkenmerken zoals titels, ondertitels, tekstmarkeringen.

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Volledig: Engels A LPD 2, 3, 15; Frans A LPD 2, 3, 15; Engels-Frans B LPD 2, 3, 14;
Geschiedenis LPD 15; Mens & samenleving LPD 1;
Nederlands A LPD 2, 3, 17; Nederlands B LPD 2, 3, 19

Suggestie: meerdere vakken

BG - De leerling gebruikt een aangereikte zoekstrategie bij het selecteren van digitale bronnen en informatie om een aangereikte informatievraag te beantwoorden.

- De nadruk ligt op digitale bronnen en informatie in realistische situaties. De zoekstrategie wordt aangereikt. De leerling hoeft dus niet te kiezen uit een aantal zoekstrategieën. In vergelijking met de overeenkomstige LPD 25 en 27 is er dus ook geen inzicht nodig in soorten zoekstrategieën. Het is de bedoeling dat de leerling zich een weg kan banen in de grote hoeveelheid informatie die via tal van kanalen aangeboden wordt.

LPD 28 De leerlingen gebruiken oriënterende overzichten om informatie in bronnen te vinden: inhoudstafel, register, navigatietools.

- Het gaat om digitale en niet digitale bronnen.

Het gebruik van digitale navigatietools veronderstelt een aantal digitale basisvaardigheden: ICT LPD 2.

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: meerdere vakken

LPD 29 De leerlingen gebruiken verklarende overzichten om informatie in digitale en niet digitale bronnen te vinden: legenda, schaal, oriëntatie van een kaart, determineertabel.

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Wiskunde A LPD 43; Wiskunde B LPD 30

Volledig: Aardrijkskunde LPD 1, 8, 9; Geschiedenis (m.u.v. determineertabel) LPD 21; Mavo (m.u.v. determineertabel) LPD 33; Natuur en ruimte B LPD 4; Natuur, ruimte & techniek A LPD 6; Natuur, ruimte & techniek B LPD 4

4.6.3 Informatieverwerking

LPD 30 De leerlingen verwerken informatie uit een beperkt aantal bronnen.

 Aan de hand van een aangereikt stappenplan.
Het gaat om digitale en niet digitale informatie.

Eindresultaten:

- schema, tabel, grafiek en diagram;
- andere zoals samenvatting, mindmap, tekening

Beheersingsniveau Analyseren

Samenhang algemene vorming:

Partim: Nederlands A LPD 4; Nederlands B LPD 4;
Wiskunde A LPD 46; Wiskunde B LPD 32

Volledig: Aardrijkskunde LPD 8; Natuurwetenschappen A LPD 6;
Techniek A LPD 5; Techniek B LPD 4; Natuur en ruimte B LPD 6;
Natuur, ruimte & techniek A LPD 5; Natuur, ruimte & techniek B LPD 5

Suggestie: meerdere vakken; Mens & samenleving LPD 1

BG - De leerling verwerkt digitale informatie uit één of een beperkt aantal bronnen om een antwoord te geven op een informatievraag.

 De nadruk ligt op digitale bronnen en informatie in realistische situaties. In vergelijking met de overeenkomstige LPD 30 en 31 ligt de nadruk hier niet op verwerking tot een samenhangend geheel maar enkel op het toepassen van methodes van verwerking: selectie, analyse en conclusie.

LPD 31 De leerlingen passen strategieën toe om informatie te verwerken.

 Leerlingen leren selecteren, analyseren, verbanden leggen, besluiten trekken en structuur aanbrengen o.a. via vraag-antwoord, aanduiding kernwoorden.

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Engels A (selecteren, analyseren) LPD 2, 3, 15;
Frans A (selecteren, analyseren) LPD 2, 3, 15;
Engels-Frans B (selecteren, analyseren) LPD 2, 3, 14;
Geschiedenis LPD 8, 9, 16, 17, 20, 27;
Nederlands A (strategieën) LPD 2, 3, 4, 6, 17;
Nederlands B (strategieën) LPD 2, 3, 4, 6, 19;
Wiskunde A LPD 48; Wiskunde B LPD 34

BG - De leerling verwerkt digitale informatie uit één of een beperkt aantal bronnen om een antwoord te geven op een informatievraag.

- De nadruk ligt op digitale bronnen en informatie in realistische situaties. In vergelijking met de overeenkomstige LPD 30 en 31 ligt de nadruk hier niet op verwerking tot een samenhangend geheel maar enkel op het toepassen van methodes van verwerking: selectie, analyse en conclusie.

LPD 32 De leerlingen nemen eenvoudige notities in functie van informatieverwerking en communicatie.

- Dit leerplandoel moet je bereiken in de A-stroom, het is geen verplichting voor de B-stroom. Toch is het de ambitie om alle leerlingen in de eerste graad eenvoudige notities te leren nemen.

Dit leerplandoel is een specifieke toepassing van schrijven, een vaardigheid die in het vak Nederlands wordt aangeleerd en kennis, inzicht en strategieën veronderstelt (Nederlands A LPD 6, 17; Nederlands B LPD 5, 19).

Kunnen notities nemen veronderstelt ook functioneel gebruik van inzicht in taalsysteem (Nederlands A LPD 14; Nederlands B LPD 18).

Specifiek is het gebruik van afkortingen, symbolen en telegramstijl, maar dat kan zeer persoonlijk zijn en hoeft niet te voldoen aan afgesproken codes. Iedereen vindt gaandeweg zijn manier om notities te nemen.

Beheersingsniveau: Analyseren

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: meerdere vakken

LPD 33 De leerlingen presenteren verwerkte informatie digitaal en niet digitaal.

- Aan de hand van een aangereikte presentatiemethode.
Bv. digitale voorstelling, grafiek, maquette, muzische expressie.

Een digitale presentatie veronderstelt een aantal digitale basisvaardigheden: ICT LPD 3

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Artistieke vorming LPD 15; Beeld LPD 15;
Muziek LPD 17; Wiskunde A LPD 46; Wiskunde B LPD 32

Suggestie: meerdere vakken

LPD 34 De leerlingen beheren informatie.

- Aan de hand van een aangereikte structuur.

Informatiebeheer is zowel digitaal als niet digitaal.

Informatiebeheer betreft zowel ordeningstechnieken (zoals mappenstructuur, ordening via thema) als bewaarstechnieken (zoals niet-digitaal bewaarsysteem, stick, cloud).

Digitaal beheer van informatie veronderstelt een aantal digitale basisvaardigheden: ICT LPD1

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: meerdere vakken

BG - De leerling beheert informatie digitaal volgens een aangereikte structuur.

De nadruk ligt op digitaal beheer van informatie in realistische situaties. Verder is er geen verschil met het overeenkomstige LPD 34.

4.6.4 School- en vaktaal hanteren

LPD 35 De leerlingen gebruiken school- en vaktaal in functie van het leerproces.

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school; alle vakken

- i** Schooltaal gebruik je om leerstof over te dragen en te verwerken. Het betreft abstracte begrippen (bv. kenmerk, functie), functiewoorden (bv. ten eerste, daarna, vervolgens) en instructiewoorden (bv. bespreek, verklaar). Die laatste soort noemen we ook wel eens instructietaal. Vaktaal (of domeinspecifieke taal) is die specifieke terminologie/taal die nodig is om zich in een bepaald vak (of domein) te bekwamen.

4.6.5 Het leerproces reguleren

LPD 36 De leerlingen beoordelen hun leerproces en –resultaat aan de hand van evaluatiecriteria.

Aan de hand van aangereikte criteria. Mogelijke criteria zijn het verband tussen leerresultaten en aanpak, het eigen aandeel in een groepsopdracht.

Dit leerplandoel veronderstelt dat leerlingen inzicht hebben in eigen mogelijkheden en beperkingen en in hun reflectievaardigheden en -proces.

* Leerlingen zijn bereid om op een positieve wijze om te gaan met dat inzicht om – indien nodig - tot betere leerresultaten te komen.

Beheersingsniveau: Evalueren

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school (in functie van het nadenken over het [evaluatiebeleid](#)); alle vakken

- ⓘ Omdat reflecteren over het doorlopen proces en het resultaat zowel tussentijds als op het einde belangrijk is, kan je reflectiemomenten afspreken met de leerlingen.

LPD 37 De leerlingen sturen vanuit het reflecteren op de sterktes en zwaktes van hun leerproces hun leeropvattingen, leerproces en leerresultaat (bij).

 Dit leerplandoel veronderstelt dat leerlingen inzicht hebben in:

- leerstrategieën: LPD 23;
- motivatiestrategieën zoals weerstand bieden aan wat afleidt, communiceren met anderen over wat je bezielt, het verwerven of afwijzen van steun;
- de eigen leeropvattingen en -strategieën;
- de eigen mogelijkheden en beperkingen;
- hun reflectievaardigheden en -proces;
- het feit dat ze de oorzaken van sterktes en zwaktes kunnen toewijzen aan externe factoren (= externe attributie) of aan zichzelf (= interne attributie).

* Leerlingen zijn bereid om op een positieve wijze om te gaan met dat inzicht om – indien nodig – tot betere leerresultaten te komen.

Beheersingsniveau: Evalueren

Samenhang algemene vorming:

Partim: Artistieke vorming LPD 17; Beeld LPD 17,
Lichamelijke opvoeding LPD 4; Muziek LPD 19

Suggestie: school (in functie van het nadenken over het [evaluatiebeleid](#)); alle vakken

- ⓘ Door het eigen leerproces en leerresultaat te beoordelen, krijgen leerlingen zicht op sterke en zwakke punten. Aan de hand van de vragen die je stelt, leren ze hun sterke en zwakke punten analyseren om de achterliggende oorzaken te achterhalen.

4.6.6 Onderwijsloopbaan

LPD 38 De leerlingen hebben inzicht in hun eigen voorkeuren en interesses, hun eigen mogelijkheden en beperkingen met het oog op het maken van keuzes.

 Soorten keuzes: rationele (hoofd), emotionele (hart) en intuïtieve (buik)

Keuzecriteria

Valkuilen bij het maken van keuzes

Beheersingsniveau: Begrijpen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Mavo LPD 2, 8; Mens & samenleving LPD 4, 10

Suggestie: alle vakken

LPD 39 De leerlingen maken een onderbouwde studiekeuze tijdens en na de eerste graad in het kader van hun onderwijsloopbaan.

 Aan de hand van aangereikte keuzecriteria en -strategieën.

* Leerlingen zijn bereid om op een positieve wijze om te gaan met dat inzicht om tot een onderbouwde keuze te komen.

Beheersingsniveau: Evalueren

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school (in functie van de onderwijsloopbaanbegeleiding)

4.7 De leerlingen gaan op een verantwoordelijke en positieve manier om met gezondheid met seksualiteit en met veiligheid

Wegwijzer: [kwetsbaarheid en belofte ...](#)

Pubers worden overstelpt door prikkels, emoties, verlangens. De school kan hen helpen om op een fijne manier om te gaan met hun gevoelens en behoeften. Jonge mensen leren dat er niets mis is met gezond en liefdevol contact ervaren. Ze leren ook dat het aangaan en onderhouden van relaties heel wat van hen vergt. Ze leren daarbij hoe ze respectvol kunnen handelen en communiceren over relaties en seksualiteit. Ze ondervinden dat afstand nemen van de eigen behoeften door zich in te leven in de behoeften van anderen kan bijdragen tot hun persoonlijke groei. Unieke ontwikkeling impliceert steeds verbondenheid met anderen.

Ze leren in de klas, in de school, in de samenleving op een genereuze manier om te gaan met gender en genderverschillen. Ze ontdekken dat gezondheid en veiligheid een kostbaar goed is, waar zij best op een verantwoordelijke wijze mee omgaan. Ze moeten weten wat kan en wat niet kan en op welke manier ze de eigen integriteit kunnen bewaken en seksueel overschrijdend gedrag moeten signaleren.

LPD 40 De leerlingen verklaren mentale en lichamelijke ontwikkelingen van jongens en meisjes binnen de puberteit.

 Mentale en lichamelijke ontwikkelingen: aandacht voor gender, identiteit en seksuele oriëntatie.

Oog hebben voor de mogelijke invloeden van ideaalbeelden op de perceptie van het eigen lichaamsbeeld.

Beheersingsniveau: Begrijpen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Mavo LPD 3, 10; Mens & samenleving LPD 5, 12;
Natuurwetenschappen A LPD 45;
Natuur, ruimte & techniek A LPD 85;
Natuur, ruimte & techniek B LPD 39;
Natuur en ruimte B LPD 30

Suggestie: school, project, een vak.

LPD 41 De leerlingen onderscheiden positieve en negatieve effecten van verslavende middelen voor zichzelf en anderen.

Aandacht voor:

ontstaan van verslaving en factoren die verslaving bepalen;

mogelijke verslavende middelen zoals suiker, drugs, rookwaren, alcohol, medicatie;

mogelijk verslavende handelingen zoals sociale media, games, virtuele realiteit, gokken;

gradaties van verslaving bij het werken rond effecten:

effecten op het fysiek en mentaal welbevinden.

Beheersingsniveau: Analyseren

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school, project; Mavo LPD 4, 5, 6;
Mens & samenleving LPD 6, 7, 8.

LPD 42 De leerlingen stellen gezondheidsbevorderend gedrag in een schoolse context.

Belang van preventie en inzicht in risicofactoren.

*De leerlingen beseffen dat mensen, maar ook zichzelf, handelen vanuit een [persoonlijk referentiekader](#).

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Lichamelijke opvoeding LPD 5, 6, 7, 8, 9;
Mavo LPD 4, 5, 6; Mens & samenleving LPD 6, 7, 8

Suggestie: school (in functie van haar gezondheidsbeleid)

LPD 43 De leerlingen illustreren hoe respectvol om te gaan met de relationele en seksuele gezondheid en integriteit.

Inzicht in:

het belang van vrijwilligheid, toestemming, gelijkwaardigheid, zelfrespect, leeftijd en context;

vruchtbaarheid, anticonceptie en preventie van SOA's.

Beheersingsniveau: Begrijpen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: project; een vak

Het betreft een samenspel tussen biologische, psychologische en sociale factoren. Relationele en seksuele vorming kan je wel onderscheiden maar niet scheiden.

LPD 44 * De leerlingen gaan respectvol om met vriendschap, verliefdheid, seksuele identiteit en geaardheid, seksuele gevoelens en gedrag, seksuele ontwikkeling en veranderingen in de puberteit.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school

LPD 45 De leerlingen handelen veilig in de school en respecteren de veiligheidsvoorschriften en -procedures.

 Aandacht voor procedures, veiligheidsvoorschriften en onderliggende strategieën in functie van veilig gebruik van materialen en toestellen, handelingen tijdens noodsituaties zoals brand, evacuatie.

Veilig handelen veronderstelt inschatting van risicofactoren en gepaste motorische vaardigheden.

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Lichamelijke opvoeding LPD 10; Natuurwetenschappen A LPD 4; Techniek A LPD 4, 12, 13; Techniek B LPD 3, 8, 9; Natuur en ruimte B LPD 4; Natuur, ruimte & techniek A LPD 4, 18, 19, 20; Natuur, ruimte & techniek B LPD 4, 14, 15

Suggestie: school (in functie van haar preventiebeleid)

LPD 46 De leerlingen verplaatsen zich veilig als fietser en voetganger bij schoolse activiteiten. Zij kennen de verkeersregels en hebben oog voor risicofactoren.

 Om zich veilig te kunnen verplaatsen passen leerlingen strategieën toe zoals veilig oversteken, correcte plaats op de weg innemen, rekening houden met blinde hoek, snelheid gemotoriseerde voertuigen inschatten, fietscontrole en tonen ze zich motorisch vaardig.

Beheersingsniveau: Toepassen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school; project; Lichamelijke opvoeding

4.8 De leerlingen waarderen cultuur en ontdekken creatieve en artistieke mogelijkheden

Wegwijzer: [verbeelding](#), [generositeit](#) ...

In een maatschappij waarin innovatief denken steeds belangrijker wordt, neemt het belang van creatieve en artistieke vorming toe. Gevoeligheid ontwikkelen voor cultuur en kunst is voor jonge mensen dan ook van belang als essentiële aanvulling voor intellectuele en instrumentele aspecten van vorming. Door de culturele bagage van elke jongere naar waarde te schatten en die te bevorderen, kan het onderwijs ook rechtvaardiger worden en een deel van de sociaal geconstrueerde ongelijkheid wegnemen. Door zich

artistiek en creatief te vormen prikkelen jongeren de eigen verbeelding en laten ze zich raken door de verbeelding van anderen. Daarnaast leren leerlingen actief participeren aan een divers kunst- en cultuuraanbod. Ze verrijken de eigen culturele bagage en maken kennis met het culturele en artistieke erfgoed. Op die manier ervaren ze wat de waarde is van kunst en cultuur in de maatschappij en leren ze cultuurervaringen betekenisvol verwerken.

LPD 47 * De leerlingen beleven plezier aan vormen van kunst en artistieke expressie.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Artistieke vorming LPD 1; Beeld LPD 1; Engels A LPD 1; Frans A LPD 1; Engels-Frans B LPD 1; Muziek LPD 1; Nederlands A LPD 1; Nederlands B LPD 1;

LPD 48 De leerlingen gebruiken hun verbeelding om hun interesse in kunst en mooie dingen te uiten.

Beheersingsniveau: Analyseren

Samenhang algemene vorming:

Volledig: Artistieke vorming LPD 18; Beeld LPD 18; Engels A LPD 9; Frans A LPD 9; Engels-Frans B LPD 9; Muziek LPD 20; Nederlands A (artistiek-literaire teksten) LPD 9, 10; Nederlands B (artistiek-literaire teksten) LPD 8, 9, 10, 11, 12

LPD 49 * De leerlingen tonen aandacht voor wat anderen mooi vinden.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim (artistiek-literaire teksten): Engels A LPD 9; Frans A LPD 9; Nederlands A LPD 9, 10; Nederlands B LPD 8, 9, 11
Volledig: Artistieke vorming LPD 18; Beeld LPD 18; Muziek LPD 20

LPD 50 * De leerlingen erkennen het belang en de impact van cultuur- en kunstbeleving op het eigen gevoelsleven en dat van anderen.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim (artistiek-literaire teksten): Engels A LPD 10; Frans A LPD 10; Engels-Frans B LPD 10; Nederlands A LPD 9; Nederlands B LPD 10
Volledig: Artistieke vorming LPD 19; Beeld LPD 19; Muziek LPD 21

4.9 De leerlingen hanteren normen en waarden en gedragen zich op een moreel verantwoordelijke manier

Wegwijzer: [rechtvaardigheid](#), [duurzaamheid](#) ...

In de loop van de eerste graad kunnen leerlingen belangrijke stappen zetten om een persoonlijk geweten te ontwikkelen. Ze worden gevoelig voor wat waardevol voor henzelf en voor de wereld is. Ze beseffen dat in een klas, een school, een samenleving afspraken, normen en waarden belangrijk zijn. Ze reflecteren over wat in hun eigen leven goed en minder goed loopt. Ze herkennen motieven en argumenten die hen uitnodigen en stimuleren om moreel te handelen. Tegelijkertijd ervaren ze dat mensen niet altijd het goede doen. Ze beseffen dat er een mogelijkheid tot vergeving bestaat. Ze voelen aan dat die mogelijkheid van het weer goed maken waardevol kan zijn. De school is hierbij voor hen een voorbeeld. Ook daar worden zij niet afgeschreven omwille van een fout, ook daar krijgen ze volop kansen.

Ook leren leerlingen in deze leeftijdsfase verder kijken dan de eigen leefwereld. Ze voelen zich meer betrokken bij wat er gebeurt in de wereld, dichtbij of veraf. Ze worden uitgenodigd om kritisch naar die wereld te kijken. Ze krijgen binnen de eigen mogelijkheden de kans om zich te engageren. Leerlingen uitnodigen om zich in te zetten voor een duurzame wereld en een meer rechtvaardige maatschappij maakt daarom deel uit van het funderend leerplan. Dat gaat verder dan deelnemen aan acties en projecten. Duurzaamheid en rechtvaardigheid in de vorming ernstig nemen betekent leerlingen op weg zetten om zorgzaam en verantwoordelijk om te gaan met zichzelf, met de wereld en met alle mensen.

LPD 51 * De leerlingen laten zien dat zij gevoelig zijn voor normen en waarden, voor goed en kwaad.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Godsdienst A ILC 4, 12; Godsdienst B ILC 4, 12

Suggestie: school

LPD 52 * De leerlingen tonen aan dat ze motieven en argumenten achter goed en minder goed handelen begrijpen.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school

LPD 53 * De leerlingen erkennen het bestaan van gezagsverhoudingen en het belang van gelijkwaardigheid, afspraken en regels in relaties.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Partim: Mavo LPD 12, 13, 14; Mens & samenleving LPD 14, 15, 16

Suggestie: school

LPD 54 * De leerlingen maken verantwoorde en onderbouwde keuzes in verband met normen en waarden en goed en kwaad.

Beheersingsniveau: Geen

4.10 De leerlingen ontwikkelen een levensbeschouwelijke gevoeligheid in dialoog

Wegwijzer: [uniciteit en verbondenheid](#), [kwetsbaarheid en belofte](#), [gastvrijheid](#), [generositeit](#), [verbeelding](#), [duurzaamheid](#), [rechtvaardigheid](#).

In de katholieke dialoogschool is levensbeschouwelijke vorming van leerlingen een opdracht voor heel de school. Leerlingen leren er openstaan voor de diepere dimensies van het leven en leren. Jonge mensen krijgen er de kans een eigen levensbeschouwelijke gevoeligheid te ontwikkelen en eigen keuzes te maken. Ze leren daarbij openstaan voor levensbeschouwelijke keuzes van anderen en gaan daarover in dialoog. Ze ervaren de waarde van levensbeschouwelijke dialoog in de school en in de diverse samenleving. Ze zien in dat de levensbeschouwelijke identiteit van zichzelf en van anderen nooit af is, maar zich blijft ontwikkelen.

Tegelijkertijd kunnen leerlingen genieten van de Bijbelse intuïties die vorm krijgen binnen de school. Ze ervaren wat die kunnen betekenen in de duizend en één dingen die het dagelijkse schoolleven bepalen. Ze begrijpen dat die keuzes verbonden zijn met het evangelie. Ze worden uitgenodigd om die inspiratie te betrekken op het eigen leven en zich hiertoe te verhouden of te engageren.

LPD 55 De leerlingen leggen uit wat levensbeschouwing voor hen betekent.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Godsdienst A Sp 6, ILC 4; Godsdienst B Sp 7, ILC 4.

Suggestie: school; Mavo LPD 10; Mens & samenleving LPD 12

LPD 56 * De leerlingen dialogeren open en constructief met andere leerlingen over levensbeschouwing.

Beheersingsniveau: Geen

Samenhang algemene vorming:

Suggestie: school; Mavo LPD 10, 13; Mens & samenleving LPD 12, 16; Godsdienst A ILC 14, 15, 23; Godsdienst B ILC 14, 15, 23

LPD 57 De leerlingen illustreren de waarde van levensbeschouwelijke verhalen, symbolen, rituelen, kentekens in de samenleving, de school en voor zichzelf.

Beheersingsniveau: Begrijpen

Samenhang algemene vorming: Godsdienst A V1, T5, ILC 20; Godsdienst B V1, T5, ILC 20

Suggestie: school

LPD 58 De leerlingen leggen uit wat hen beweegt en hun leven zin geeft.

Beheersingsniveau: Begrijpen

Samenhang algemene vorming: Godsdienst A Sp 6; Godsdienst B Sp 7

Suggestie: school.

5 Lexicon

Het lexicon bevat een verduidelijking bij de in het leerplan gebruikte begrippen. De verduidelijking gebeurt enkel ten behoeve van de leraar.

Duurzaamheid

Werken vanuit duurzaamheid legt sterk de nadruk op de intrinsieke verbondenheid van alle dingen en mensen. Duurzaamheid biedt mogelijkheden tot dwarsverbanden tussen leerplannen, ze zeggen allemaal iets over die éne wereld. De wegwijzer biedt ook kansen om leerplannen op het gezamenlijke te richten: het behoud en de verbetering van een duurzame wereld. Inhoudelijk gaat het ook om het belang van biodiversiteit, duurzaam omgaan met technologie, een mensgerichte economie met aandacht voor ecologie en een duurzame levensstijl.

Evaluatiebeleid

Evaluatiebeleid omvat drie aspecten met eigen doelen: evalueren (observeren en/of vaststellingen doen), rapporteren (feedback geven) en delibereren (toekomstgericht attesteren en adviseren).

Een school kan evalueren om een zicht te krijgen op het leerproces van de leerling, op het eigen didactisch handelen of op de realisatie van de leerplandoelstellingen. De bevindingen van die evaluatie zijn telkens uitgangspunt voor een volgende stap in het proces dat de leerling, de ouder, de leraar, het schoolteam loopt om het leren (leren, kiezen, leven) te optimaliseren.

Rapporteren is feedback geven over de drie doelen van evalueren aan alle betrokkenen: leerlingen, ouders, leraren, schoolteam, klassenraad. Feedback geven kan mondeling (bv. aan een leerling om hem bij te sturen tijdens een opdracht) of schriftelijk (bv. aan een leerling of aan de ouders via een nota of een formeel rapport). Niet alle feedback hoeft op het einde van het schooljaar tijdens de delibererende klassenraad – waar leerplan-realisatie het uitgangspunt is – in rekening gebracht te worden.

Delibereren is attesteren en adviseren. De delibererende klassenraad oordeelt of de leerling in voldoende mate de leerplandoelen heeft bereikt om over te gaan naar een volgend schooljaar en/of om een studiebewijs te behalen. Delibereren gebeurt toekomstgericht. De delibererende klassenraad beoordeelt vooral de mogelijkheden van een leerling, niet zijn beperkingen.

Gastvrijheid

Gastvrijheid zet scholen aan om elke leerling, wie hij ook is, van waar hij ook komt, kwalitatief en uitdagend te vormen. Een gastheer wil zijn gast immers geen waardevolle zaken onthouden. Gastvrijheid maakt dat leerplannen leraren aanzetten tot onderwijs binnen het brede spectrum van mens en levensbeschouwing, wetenschap en cultuur. Gastvrijheid zorgt er ook voor dat het leerplan voorbode is van een verdraagzame en meer gastvrije wereld. Leraren leren leerlingen verder kijken dan de kleine wereld, het land, de cultuur, de levensbeschouwing of levenswijze waarin zij geboren werden.

Generositeit

Generositeit zegt iets over de manier waarop de leraar zijn leraarschap beleeft. Generositeit is een andere naam voor liefde, voor een bepaald soort liefde, een liefde die alles te geven heeft en niets anders kan doen dan doorgeven. De liefde om leraar te mogen zijn, om zijn vak te mogen uitoefenen en om voor jonge mensen de wereld te ontsluiten. Generieuze leerplannen beperken die liefde niet. Ze gunnen leraren de tijd en de ruimte om hun vak genereus te mogen uitoefenen.

Kwetsbaarheid en belofte

Kwetsbaarheid en belofte vormt het pedagogisch uitgangspunt van alle leerplannen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Omdat jonge mensen kwetsbaar en onvolkomen zijn, is groei en ontwikkeling nodig. Omdat ze ook beloftevol zijn, is er groei en ontwikkeling mogelijk. Het pedagogische uitgangspunt van elk leerplan is dat er hoe dan ook voor elke leerling groei nodig is en dat die groei ook mogelijk is. In de realisatie van het leerplan vraagt het van leraren dat ze respecteren wat (nog) niet is of kan, zonder dat ze dit onmiddellijk met een soort pedagogische hardnekkigheid moeten verbeteren. Bij de evaluatie is dat geen pleidooi om de lat laag te leggen, integendeel, maar wel om niet te snel definitief te oordelen.

Maatschappelijke domeinen

Domeinen die in de samenleving voorkomen: politiek, sociaal, cultureel en economisch.

Malware

Verzamelnaam voor kwaadaardige of schadelijke software die dingen doet op de computer van de gebruiker zonder dat die het door heeft. Het woord is een samentrekking van het Engelse malicious software (kwaadwillende software). Bv. virus, worm, Trojaans paard, adware en spyware.

Persoonlijk referentiekader

Een geheel van persoonlijke waarden, opvattingen, overtuigingen, kennis en ervaringen (gebeurtenissen) die van invloed zijn op hoe je, vaak onbewust, gebeurtenissen waarneemt en beoordeelt (affectieve dimensie).

Rechtvaardigheid

Rechtvaardigheid prikkelt leerlingen om na te denken hoe ze in de eigen wereld en in de samenleving kunnen werken aan een meer rechtvaardig bestaan. Maar het perspectief op rechtvaardigheid zit ook verweven in alle vormingscomponenten van het secundair onderwijs.

Uniciteit in verbondenheid

Uniciteit in verbondenheid focust op het moeilijke evenwicht tussen het waarderen van de uniciteit van elke leerling en verbondenheid met klas, school en samenleving. Het leerplan heeft oog voor wat leerlingen verbindt. Inhoudelijk betekent dit dat elk leerplan leerlingen vormt vanuit een stevige basis, een grote gemeenschappelijkheid. Door dezelfde dingen te leren worden leerlingen met elkaar verbonden. Ze leren samen en het leerplan is baken van verbondenheid. Uniciteit benadrukt dat in een groep, een school, een klas elke leerling op een unieke manier denkt, voelt en leert. In het leerplan is er voldoende ruimte voor differentiatie, verbreding, verdieping. In de realisatie van het leerplan houdt de leraar rekening met de unieke leerling. Met die leerling staat of valt immers het leren. Het vergt een bijzondere finesse om oog voor uniciteit in een stevige verbondenheid te realiseren.

Verbeelding

Verbeelding geeft ruimte aan het onbeheersbare, heeft oog voor wat niet onmiddellijk nuttig is. Verbeelding in het leerplan geeft leraren en leerlingen zuurstof om buiten de lijntjes te kleuren, om

problemen niet op één bepaalde manier op te lossen en vooropgestelde methodes slaafs te volgen. Leerplannen leren leerlingen vernieuwende oplossingen bedenken voor de problemen die de huidige generatie niet opgelost heeft.

6 Concordantie

De concordantietabel geeft duidelijk aan welke leerplandoelen de eindtermen realiseren.

Leerplandoel	Eindterm(en)
1	--
2	ET 1.16
3	ET 5.1 - ET 5.2 - ET 5.4
4	ET 1.18
5	ET 5.4
6	ET 5.5 - ET 13.17
7	ET 5.3
8	ET 5.4
9	ET 7.10
10	ET 7.8 - ET 7.10
11	ET 7.9
12	ET 7.2
13	ET 7.16
14	ET 7.14
15	ET 7.18
16	ET 7.11
17	ET 4.6; BG 4.5
18	ET 4.7; BG 4.6
19	ET 4.5
20	ET 15.1 - ET 15.2 - ET 15.3
21	ET 15.1
22	ET 13.1
23	ET 13.1 - ET 13.2
24	ET 13.1 - ET 13.2
25	ET 13.3; BG 13.1
26	ET 13.5; BG 13.2
27	ET 13.3; BG 13.1
28	ET 13.4
29	ET 13.4
30	ET 13.6, BG 13.3
31	ET 13.6; BG 13.3
32	ET 2.5; UD 2.5
33	ET 13.7
34	ET 13.8; BG 13.4
35	ET 13.18
36	ET 13.14
37	ET 13.15 - ET 13.16
38	ET 15.4
39	ET 15.4

40	ET 1.7
41	ET 1.6
42	ET 1.2
43	ET 1.8
44	ET 1.7 - ET 1.8
45	ET 1.14
46	ET 1.13
47	--
48	ET 16.6
49	--
50	ET 16.1
51	--
52	--
53	--
54	--
55	--
56	--
57	--
58	--

Voor het leerplan relevante eindtermen

Competenties op het vlak van lichamelijk, geestelijk en emotioneel bewustzijn/gezondheid

1.2 De leerlingen stellen gezondheidsbevorderend gedrag binnen de schoolse context vanuit inzicht in het belang van preventie en mogelijke risicofactoren.

Met inbegrip van kennis

* Procedurele kennis

- Strategieën om een gezonde levensstijl op het vlak van persoonlijke hygiëne te realiseren
- Strategieën om een gezonde levensstijl op het vlak van voeding te realiseren
- Strategieën om een gezonde levensstijl m.b.t. beweging te ontwikkelen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

1.6 De leerlingen onderscheiden effecten van mogelijke verslavende middelen en handelingen op zichzelf en hun directe omgeving.

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis:

- Verslaving: ontstaan verslaving en factoren die verslaving bepalen
- Mogelijke verslavende middelen zoals suiker, drugs, rookwaren, alcohol, medicatie
- Mogelijke verslavende handelingen zoals gebruik van sociale media, games, virtuele realiteit, gokken
- Positieve en negatieve effecten van mogelijke verslavende middelen en handelingen op het fysiek en mentaal welbevinden

- Gradaties van verslaving

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

1.7 De leerlingen verklaren mentale en lichamelijke ontwikkelingen binnen de puberteit.

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis:

- Morfologische ontwikkelingen binnen de puberteit
- Gepercipieerd lichaamsbeeld versus ideaalbeeld
- Seksuele oriëntatie, identiteit en gender

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Affectieve dimensie^o: Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

1.8 De leerlingen beschrijven hoe om te gaan met relationele en seksuele gezondheid en integriteit.

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Seksueel en relationeel gedrag, met aandacht voor toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, passend bij de leeftijd, passend in de context, zelfrespect
- Relationele en seksuele ontwikkeling en beleving
- Organisaties voor informatie en hulpverlening
- Vruchtbaarheid, anticonceptie, preventie van SOA's

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie - beheersingsniveau begrijpen

Affectieve dimensie^o: Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

1.13 De leerlingen verplaatsen zich veilig als voetganger en fietser in het verkeer in het kader van schoolse activiteiten. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Feitenkennis

- Verkeersregels voor voetgangers en fietsers

* Conceptuele kennis:

- Risicofactoren voor voetgangers en fietsers

* Procedurele kennis:

- Strategieën om veilig te handelen in verkeerssituaties zoals veilig oversteken, correcte plaats op de weg innemen, rekening houden met blinde hoek, snelheid gemotoriseerde voertuigen inschatten en fietscontrole

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie°: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Psychomotorische dimensie: Een vaardigheid in een andere vorm toepassen en integreren met andere kennis en vaardigheden. Essentiële elementen van de beweging/handeling zijn meestal aanwezig

1.14 De leerlingen handelen veilig in een schoolse context. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Feitenkennis

- Veiligheidsvoorschriften en -procedures

* Conceptuele kennis

- Risicofactoren

* Procedurele kennis

- Strategieën om veilig te handelen in een schoolse context zoals veilig gebruik gereedschappen en materialen, handelingen tijdens noodsituatie, gebruik van openbaar vervoer

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie°: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Psychomotorische dimensie: Een vaardigheid uitvoeren na instructie of uit het geheugen: de meest essentiële elementen van de beweging/handeling zijn aanwezig, maar nog niet consequent

1.16 De leerlingen uiten hun gevoelens respectvol.° (transversaal - attitudinaal)

1.18 De leerlingen zoeken hulp in het geval van intra- en interpersoonlijke problemen.° (transversaal - attitudinaal)

Competenties in het Nederlands

De eindtermen onder de sleutelcompetenties 'Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeemdenken, informatieverwerking en samenwerken', 'Digitale competentie en mediawijsheid' met uitzondering van eindtermen 4.3 en 4.4, 'Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties' en 'Sociaal-relatieve competenties' maken integraal deel uit van de sleutelcompetentie 'Competenties in het Nederlands'.

2.5 De leerlingen nemen eenvoudige notities bij het lezen en beluisteren van teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

* Feitenkennis

- Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik

* Conceptuele kennis

- Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, notities, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden)
- * Procedurele kennis
- Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, afkortingen, symbolen en telegramstijl gebruiken, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap
- Functioneel gebruik van elementen uit eindterm 2.9

Met inbegrip van kenmerken beluisterde en gelezen teksten

- * Eenvoudige, herkenbare, expliciet aangegeven structuur
- * Lage tot gemiddelde informatiedichtheid
- * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden
- * Grote samenhang
- * Concrete inhoud
- * Eenvoudige zinsbouw
- * Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief (bijkomend voor schriftelijke receptie)
- * Duidelijke lay-out (bijkomend voor mondelinge receptie)
- * Normaal spreektempo

Met inbegrip van kenmerken notities

- * De notities zijn gerelateerd aan de inhoud van de beluisterde of gelezen teksten

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

UD 2.5 De leerlingen nemen eenvoudige notities bij het lezen en beluisteren van teksten in functie van doelgerichte informatieverwerking en communicatie.

Met inbegrip van kennis

- * Feitenkennis
- Woordenschat: frequente woorden, eenvoudig figuurlijk taalgebruik
- * Conceptuele kennis
- Tekststructuur, titels, benadrukte woorden, lay-out, afbeeldingen, structuuraanduiders (signaalwoorden en verwijswaarden)
- * Procedurele kennis
- Strategieën: tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden herkennen, afkortingen, symbolen en telegramstijl gebruiken, rekening houden met lees- en luisterdoel, voorkennis activeren, visuele ondersteunende elementen gebruiken, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context, de vermoedelijke betekenis van onbekende woorden afleiden via taalverwantschap
- Bepalen van de geschikte strategieën
- Functioneel gebruik van elementen uit UD 2.9

Met inbegrip van kenmerken beluisterde en gelezen teksten

- * Vrij complexe structuur maar een duidelijke samenhang
- * Gemiddelde tot vrij hoge informatiedichtheid
- * Voornamelijk Standaardnederlands, eenvoudig figuurlijk taalgebruik, voornamelijk frequente woorden en een beperkt aantal laagfrequente woorden
- * Grote samenhang
- * Concrete inhoud

* Eenvoudige tot vrij complexe zinsbouw
* Tekstsoorten: informatief, persuasief, opiniërend, prescriptief, narratief
(bijkomend voor schriftelijke receptie)

* Duidelijke lay-out
(bijkomend voor mondelinge receptie)
* Normaal spreektempo

Met inbegrip van kenmerken notities

* De notities weerspiegelen de inhoud van de beluisterde of gelezen teksten

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

Digitale competentie en mediawijsheid

4.5 De leerlingen lichten de invloed van digitale en niet-digitale media op mens en samenleving toe.
(transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Invloed digitale media op het dagelijkse leven zoals communicatie, informatie, inhoud en gecreëerd in verschillende contexten (leren, werken, vrije tijd)
- Mediatisering/technologisering van de samenleving/arbeidsmarkt
- Rol media in beeldvorming van werkelijkheid
- Bouwstenen van beeldgeletterdheid

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Affectieve dimensie^o: Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

4.6 De leerlingen passen aangereikte regels van de digitale wereld toe. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Privacyregels
- Principes van auteurs- en portretrecht
- Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen

* Procedurele kennis

- Privacyregels
- Principes van auteurs- en portretrecht
- Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

4.7 De leerlingen evalueren de mogelijkheden en risico's van eigen en andermans mediagedrag. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Invloed van mediagebruik op eigen en andermans mentale en fysieke gezondheid
- Beveiligingsrisico's en privacyaspecten eigen aan de leeftijdsgroep
- Digitaal mediagebruik in functie van (eigen) doelen
- Digitale identiteit (e-identiteit en e-reputatie)

* Procedurele kennis

- Beveiligings- en privacyregels eigen aan de leeftijdsgroep
- Digitale media en toepassingen in functie van (eigen) doelen
- Beheer digitale identiteit

* Metacognitieve kennis

- Eigen mediagedrag

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

BG 4.5 De leerling past in functionele contexten aangereikte regels van de digitale wereld toe.

Met inbegrip van kennis

* Procedurele kennis

- Privacyregels
- Principes van auteurs- en portretrecht
- Ethisch en sociaal aanvaardbare gedragsregels binnen de context van het medium, het publiek en de wettelijke bepalingen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

BG 4.6 De leerling evalueert in functionele contexten de mogelijkheden en risico's van eigen mediagedrag.

Met inbegrip van kennis

* Procedurele kennis

- Beveiligingsrisico's en privacyaspecten eigen aan de leeftijdsgroep
- Digitale media en toepassingen in functie van eigen doelen
- Beheer digitale identiteit (e-identiteit en e-reputatie)

* Metacognitieve kennis

- Eigen mediagedrag

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie°: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Sociaal-relatieve competenties

5.1 De leerlingen bewaken in interacties hun eigen fysieke en mentale grenzen.° (transversaal - attitudinaal)

5.2 De leerlingen houden in interacties rekening met de opvattingen, fysieke en mentale grenzen en emoties van anderen.° (transversaal - attitudinaal)

5.3 De leerlingen demonstreren hoe ze respectvol reageren tegen pest- en uitsluitingsgedrag. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Pest- en uitsluitingsgedrag

- Fysieke en mentale grenzen

* Procedurele kennis

- Strategieën om respectvol te reageren tegen pest- en uitsluitingsgedrag

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie°: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

5.4 De leerlingen demonstreren in informele en formele relaties geschikte sociale vaardigheden. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Formele en informele relaties

- Leefregels en afspraken

- Empathie

* Procedurele kennis:

- Strategieën om sociale vaardigheden in formele en informele relaties te hanteren

- Strategieën om grenzen te stellen en te bewaken via aanvaardbaar verbaal en non-verbaal gedrag

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie°: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

5.5 De leerlingen dragen in groepsactiviteiten met een welomschreven opdracht actief bij aan de uitwerking van een gezamenlijk resultaat. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis:

- Rollen en gedrag van personen in groepsactiviteiten

* Procedurele kennis:

- Methoden om in overleg taken te verdelen en te plannen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Burgerschapscompetenties met inbegrip van competenties inzake samenleven

7.2 De leerlingen gaan respectvol en constructief om met individuen en groepen in een diverse samenleving.^o (transversaal - attitudinaal)

7.8 De leerlingen participeren actief in schoolse situaties, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen.^o (transversaal - attitudinaal)

7.9 De leerlingen illustreren het belang van individuele en gezamenlijke acties en engagement voor de samenleving. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Individuele en gezamenlijke acties en engagement voor de samenleving op lokaal en globaal niveau

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Affectieve dimensie^o: Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

7.10 De leerlingen onderscheiden inspraak, participatie en besluitvorming in schoolse situaties, rekening houdend met de rechten en plichten van iedereen. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Inspraak, participatie en besluitvorming in de schoolomgeving

- Rechten en plichten in de schoolomgeving

- Manieren om te participeren in de schoolomgeving

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Affectieve dimensie^o: Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

7.11 De leerlingen handelen duurzaam in een schoolse context.^o (transversaal - attitudinaal)

7.14 De leerlingen illustreren wederzijdse beïnvloeding tussen maatschappelijke domeinen. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Interactie tussen maatschappelijke domeinen (politiek, sociaal, economisch en cultureel)

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau begrijpen

Affectieve dimensie°: Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

7.16 De leerlingen komen op voor de eerbiediging van de rechten van de mens en het kind en voor sociale rechtvaardigheid, voor zover het relevant is voor hun eigen leefwereld.° (attitudinaal)

7.18 De leerlingen onderscheiden het samenleven in een democratie van het samenleven onder andere regimes.

Ze appreciëren het samenleven in een democratie en de principes waarop ze in Vlaanderen gebaseerd is° (attitudinaal).

Met inbegrip van kennis

* Feitenkennis

- Democratie

- Rechtsstaat

* Conceptuele kennis

- Democratie

- Rechtsstaat

- Democratische principes, zoals vrijheid- en gelijkheidsbeginsel

- Onderscheid tussen democratie en autoritaire regimes

Met inbegrip van context

* Referentiekader "Competences for democratic culture" - Raad van Europa

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

Leercompetenties met inbegrip van onderzoekscompetenties, innovatiedenken, creativiteit, probleemoplossend en kritisch denken, systeembenken, informatieverwerking en samenwerken

13.1 De leerlingen beoordelen zowel het belang van een opdracht voor zichzelf als lerende als de relatie tussen de eigen en de vereiste competenties voor de uitvoering van de opdracht. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Leeropvattingen

- Soorten leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie

* Metacognitieve kennis

- Eigen voorkeuren en interesse

- Eigen mogelijkheden en beperkingen (in relatie tot de opdracht)

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

13.2 De leerlingen reflecteren aan de hand van richtvragen over de impact van de eigen en andermans leeropvattingen en -strategieën op de uitvoering van een opdracht. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Leeropvattingen

- Soorten leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie

* Procedurele kennis

- Leerstrategieën

* Metacognitieve kennis

- Leeropvattingen in relatie tot de opdracht

- Leerstrategieën

- Reflectievaardigheden en -proces

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

13.3 De leerlingen hanteren een geschikte zoekstrategie uit een aantal aangereikte bij het selecteren van digitale en niet-digitale bronnen en informatie om een aangereikte informatievraag te beantwoorden. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek

- Soorten zoekstrategieën voor bronnen zoals trefwoord, synoniem, auteur

- Soorten zoekstrategieën voor informatie zoals structuur van informatie, verhouding globaal - detail

* Procedurele kennis

- Zoekstrategieën voor bronnen

- Zoekstrategieën voor informatie

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

13.4 De leerlingen gebruiken verklarende en oriënterende overzichten om informatie in een digitale en niet-digitale bron terug te vinden. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Soorten verklarende overzichten: legenda, schaal, oriëntatie van een kaart, determineertabel

- Soorten oriënterende overzichten: inhoudstafel, register, digitale en niet-digitale navigatietools
- * Procedurele kennis
- Verklarende overzichten: legenda, schaal, oriëntatie van een kaart, determineertabel
- Oriënterende overzichten: inhoudstafel, register, digitale en niet-digitale navigatietools

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

13.5 De leerlingen beoordelen aan de hand van aangereikte richtvragen de geselecteerde digitale en niet-digitale bronnen en informatie op bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

- * Conceptuele kennis
- Bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid
- Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

13.6 De leerlingen verwerken digitale en niet-digitale informatie uit één of een beperkt aantal bronnen volgens een aangereikt stappenplan tot een samenhangend en bruikbaar geheel. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

- * Conceptuele kennis
- Soorten methodes om informatie te verwerken, begrijpen en onthouden: selecteren, analyseren, relateren, concluderen en structureren
- Soorten bruikbare gehelen: schema, tabel, grafiek, diagram en andere bruikbare gehelen zoals mindmap, tekening, samenvatting/synthese
- * Procedurele kennis
- Methodes om informatie te verwerken: selecteren, analyseren, relateren, concluderen en structureren
- Bruikbare gehelen: schema, tabel, grafiek, diagram en andere bruikbare gehelen zoals mindmap, tekening, samenvatting/synthese

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

13.7 De leerlingen stellen verwerkte informatie voor volgens een aangereikte digitale en niet-digitale presentatiemethode. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

- * Procedurele kennis
- Digitale en niet-digitale presentatiemethodes zoals digitale voorstelling, grafiek, maquette, muzische expressie, mindmap

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

13.8 De leerlingen beheren informatie digitaal en niet-digitaal volgens een aangereikte structuur. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Soorten digitale en niet-digitale bewaarstechnieken zoals stick, cloud, bewaarsysteem
- Soorten digitale en niet-digitale ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening via thema

* Procedurele kennis

- Digitale en niet-digitale bewaarstechnieken
- Digitale en niet-digitale ordeningstechnieken

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

13.14 De leerlingen beoordelen hun leerproces en -resultaat op afgesproken momenten en aan de hand van aangereikte criteria. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Evaluatiecriteria

* Metacognitieve kennis

- Eigen mogelijkheden en beperkingen
- Reflectievaardigheden en -proces

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

13.15 De leerlingen analyseren sterktes en zwaktes van hun leerresultaat en hun doorlopen leerproces aan de hand van richtvragen. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Metacognitieve kennis

- Attributie: intern, extern
- Reflectievaardigheden en -proces

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

13.16 De leerlingen reguleren hun leeropvattingen, hun leerproces en hun leerresultaat a.d.h.v. een werkwijze en strategieën. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

- * Conceptuele kennis
- Leeropvattingen
- Leerstrategieën zoals stapsgewijze verwerking, diepteverwerking, zelfregulatie
- * Procedurele kennis
- Hefbomen om de motivatie- of leerstrategie te verbeteren
- Kwaliteitssysteem/werkwijze zoals PDCA, beertjes van Meichembaum
- * Metacognitieve kennis
- Eigen leeropvattingen en -strategieën
- Eigen mogelijkheden en beperkingen
- Reflectievaardigheden en -proces

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

13.17 De leerlingen passen vaardigheden van samen leren toe om een leerdoel te realiseren. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

- * Procedurele kennis
- Cyclus voor samen leren (gemeenschappelijk: doelbepaling, bepaling van aanpak, procesbewaking, reflectie op de leeruitkomsten en besluitvorming)
- Basisregels, voorwaarden en hefbomen voor samen leren (leren en delen in groep, geven en ontvangen van feedback)
- * Metacognitieve kennis
- Eigen mogelijkheden en beperkingen bij het samen leren (in relatie tot het leerdoel)

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie^o: Reageren op opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

13.18 De leerlingen gebruiken schooltaal en domeinspecifieke taal in functie van het leerproces. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

- * Feitenkennis
- Domeinspecifieke terminologie, symbolen en voorstellingen
- * Conceptuele kennis
- Register: school- en domeinspecifieke taal
- * Procedurele kennis
- Register: school- en domeinspecifieke taal

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

BG 13.1 De leerling hanteert in functionele contexten een aangereikte zoekstrategie bij het selecteren van digitale bronnen en informatie om een aangereikte informatievraag te beantwoorden.

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek

* Procedurele kennis

- Zoekstrategieën voor bronnen zoals trefwoord, synoniem, auteur

- Zoekstrategieën voor informatie zoals structuur van informatie, verhouding globaal - detail

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

BG 13.2 De leerling beoordeelt in functionele contexten en aan de hand van aangereikte richtvragen de geselecteerde digitale bronnen en informatie op bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid.

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Bruikbaarheid, correctheid en betrouwbaarheid

- Soorten bronnen zoals internet, tijdschrift, encyclopedie, boek

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

BG 13.3 De leerling verwerkt in functionele contexten digitale informatie uit één of een beperkt aantal bronnen om een antwoord te geven op een informatievraag.

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Soorten methodes om digitale informatie te verwerken: selecteren, analyseren en concluderen

* Procedurele kennis

- Methodes om digitale informatie te verwerken: selecteren, analyseren en concluderen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

BG 13.4 De leerling beheert in functionele contexten informatie digitaal volgens een aangereikte structuur.

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Soorten digitale bewaarstechnieken zoals stick, cloud, bewaarsysteem

- Soorten digitale ordeningstechnieken zoals mappenstructuur, ordening via thema

* Procedurele kennis

- Digitale bewaarstechnieken

- Digitale ordeningstechnieken

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties

15.1 De leerlingen genereren ideeën voor een uitdaging aan de hand van aangereikte technieken en methodieken en in een gestructureerd en afgebakend kader. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Procedurele kennis

- Creatief denkproces - divergerende fase

> Brainstormtechnieken en andere methodieken om een veelheid aan ideeën te bekomen

> Valkuilen

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau creëren

Affectieve dimensie^o: Open staan voor opvattingen, gedrag, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën

...

15.2 De leerlingen onderzoeken de uitvoerbaarheid van ideeën rekening houdend met aangereikte criteria. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Criteria om de uitvoerbaarheid van ideeën te toetsen zoals ethische principes, duurzaamheid, tijd en middelen, meerwaarde

* Procedurele kennis

- Creatief denkproces - convergerende fase: clusteren, combineren, evalueren en selecteren

- Toepassing van criteria om de uitvoerbaarheid van ideeën te toetsen zoals ethische principes, duurzaamheid, tijd en middelen, meerwaarde

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

Affectieve dimensie^o: Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

15.3 De leerlingen werken stapsgewijs een zelfgekozen idee uit door het doelmatig inzetten van tijd en hulpmiddelen. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Hulpmiddelen zoals informatie, gereedschappen, mensen, grondstoffen, energie

* Procedurele kennis

- Planningstechnieken: beknopt stappenplan, tijdspad

- Kwaliteitssysteem/werkwijze zoals PDCA, beertjes van Meichembaum

* Metacognitieve kennis

- Reflectievaardigheden en -proces

Met inbegrip van context

* Stapsgewijs maar met de nodige ruimte om te experimenteren, om bijstellingen te doen en om eventueel te mislukken. Het leerproces is belangrijker dan het uiteindelijke resultaat.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau toepassen

Affectieve dimensie°: Voorkeur tonen voor en belang hechten aan waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ...

15.4 De leerlingen maken onderbouwde keuzes aan de hand van aangereikte criteria en aangereikte strategieën. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Rationele, emotionele en intuïtieve keuzes

- Keuzecriteria

* Procedurele kennis

- Keuzestrategieën met inbegrip van studiekeuze en loopbaan

- Veel voorkomende valkuilen bij het maken van keuzes

* Metacognitieve kennis

- Eigen voorkeuren en interesses

- Eigen mogelijkheden en beperkingen

- Reflectievaardigheden en -proces

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau evalueren

Affectieve dimensie°: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

Cultureel bewustzijn en culturele expressie

16.1 De leerlingen erkennen het belang van waargenomen kunst- en cultuuruitingen voor zichzelf en hun eigen leefwereld.° (transversaal - attitudinaal)

16.6 De leerlingen wenden hun eigen expressieve ervaring aan om hun waardering voor kunst en cultuuruitingen uit te drukken. (transversaal)

Met inbegrip van kennis

* Conceptuele kennis

- Kunst- en cultuuruitingen zoals landschap, dans, lied, game, film, kledij, graffiti

- Zintuiglijk waarneembare kenmerken zoals kleur, klank, beweging, geur

- Onderwerp van kunst- en cultuuruitingen zoals geboorte, dood, liefde, geschiedenis, het leven, het alledaagse, rituelen

- Bedoelingen van kunst- en cultuuruitingen zoals decoreren, entertainen, praktisch gebruik, informeren, confirmeren, revolteren

- Unicité van een esthetische ervaring

* Procedurele kennis

- Manieren om de interactie tussen de waarneming en de gedachten en gevoelens uit te drukken zoals verwoorden, verbeelden en verklanken

* Metacognitieve kennis

- De eigen expressieve ervaring met het creatieproces.

Met inbegrip van dimensies eindterm

Cognitieve dimensie: beheersingsniveau analyseren

Affectieve dimensie^o: Handelen vanuit een persoonlijk kader waarin voorkeuren voor waarden, opvattingen, gedragingen, gebeurtenissen, informatie, taken, strategieën ... geïnternaliseerd zijn, maar waarbij nog aandacht nodig is voor de balans tussen conflicterende aspecten

7 Inhoud

1	Algemene inleiding	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	Leerplannen als anker voor een nieuwe generatie.....	3
1.3	Samenhang in de eerste graad	5
1.4	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	6
1.5	Verbreding en verdieping in een observerende en oriënterende eerste graad.....	6
1.6	Opbouw van de leerplannen.....	7
1.7	Basisgeletterdheid	8
1.8	Tot slot	9
2	Situering	9
2.1	Het gemeenschappelijk funderend leerplan en het vormingsconcept.....	9
2.2	Beginsituatie	10
2.3	Samenhang in de eerste graad	10
3	Pedagogisch-didactische duiding.....	11
3.1	Krachtlijnen en opbouw	11
3.2	Aandachtspunten.....	11
3.2.1	Accentverschuivingen	11
3.2.2	Gebruiksaanwijzing	12
4	Leerplandoelen	13
4.1	De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met zichzelf.....	13
4.2	De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met anderen	14
4.3	De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met de samenleving en engageren zich in de samenleving	16
4.4	De leerlingen gaan bewust en zorgzaam om met media.....	18
4.5	De leerlingen nemen initiatief en krijgen zin in ondernemen	20
4.6	De leerlingen nemen het eigen leren en de studieloopbaan in handen	21
4.6.1	Opvattingen over leren	22
4.6.2	Informatieverwerving	23
4.6.3	Informatieverwerking	25
4.6.4	School- en vaktaal hanteren	27
4.6.5	Het leerproces reguleren	27
4.6.6	Onderwijsloopbaan.....	28

4.7	De leerlingen gaan op een verantwoordelijke en positieve manier om met gezondheid met seksualiteit en met veiligheid	29
4.8	De leerlingen waarderen cultuur en ontdekken creatieve en artistieke mogelijkheden	31
4.9	De leerlingen hanteren normen en waarden en gedragen zich op een moreel verantwoordelijke manier	32
4.10	De leerlingen ontwikkelen een levensbeschouwelijke gevoeligheid in dialoog	34
5	Lexicon	35
6	Concordantie	37
7	Inhoud	55